

บทที่ 4

การรับรองหลักฐานแสดงสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริษัทจำกัด

หากกล่าวถึงอำนาจการเป็นพยานตามกฎหมายไทย นอกจากเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง กรรมการกงสุล และทนายความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสารดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 นั้น ผู้ที่มีอำนาจเป็นพยานตามกฎหมายไทยในการรับรองสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงยังกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานราชการต่างๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้นๆ โดยตรง ตัวอย่างเช่น กรมที่ดิน จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการรับรองสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับที่ดิน เช่น การรับรองกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดิน การโอนกรรมสิทธิ์ การจำนองที่ดิน เป็นต้น กรมทรัพย์สินทางปัญญา จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการรับรองสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ หรือกรมพัฒนาธุรกิจการค้า จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการรับรองสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับนิติบุคคล ไม่ว่าจะเป็นสมาคมการค้า หอการค้า ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทมหาชนจำกัด หรือบริษัทจำกัด โดยในที่นี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงเฉพาะการรับรองหลักฐานแสดงสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริษัทจำกัด ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ อันเกิดจากการรับรองดังกล่าว

4.1 ประเภทของการขอรับรองเอกสาร

เมื่อบริษัทได้จดทะเบียน ไม่ว่าจะเป็นจดทะเบียนจัดตั้ง หรือจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1021 กำหนดให้นายทะเบียนต้องแต่งยอรายการต่างๆ ที่ได้จดทะเบียนไปลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นคราวๆ ไปและผลของการโฆษณานี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1022 ให้ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวงไม่เลือกกว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องด้วยห้างหุ้นส่วนหรือด้วยบริษัทนั้นหรือที่ไม่เกี่ยวข้อง โดยบุคคลทั่วไปสามารถมาขอตรวจ ขอสำเนา หรือขอให้ถ่ายเอกสารพร้อมทั้งคำรับรองได้ที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ และสามารถแยกประเภทคำขอได้ดังนี้

4.1.1 การขอหนังสือรับรองของบริษัท

หนังสือรับรองบริษัท คือเอกสารซึ่งนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทออกให้แก่ผู้ยื่นคำขอเพื่อรับรองสถานะของบริษัทว่าได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด ตลอดจนรับรองข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับบริษัทซึ่งปรากฏข้อความในรายการตามเอกสารทะเบียน ณ วันที่ออกหนังสือรับรองนั้น เช่น ชื่อบริษัท วันที่จดทะเบียนจัดตั้งรายชื่อกรรมการ อำนาจกรรมการในการลงชื่อผูกพันบริษัท ทุนจดทะเบียน สำนักงานใหญ่ วัตถุประสงค์ของบริษัท และรายการอื่นที่ให้ประชาชนทราบ เช่น บริษัทได้มีการจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อจากเดิม....เป็น....เมื่อวันที่เท่าใด หรือบริษัทได้ส่งงบการเงินเมื่อไร เป็นต้น นอกจากนี้หนังสือรับรองบริษัทยังถือเป็นเอกสารที่สำคัญที่สุดเวลาที่บริษัทจะเข้าทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ หรือใช้เป็นพยานหลักฐานในศาล

ในการขอให้นายทะเบียนรับรองนั้น สามารถขอให้รับรองได้ 6 รายการ โดยมีค่าธรรมเนียมรายการละ 40 บาท คือ

- (1) ชื่อกรรมการ
- (2) อำนาจกรรมการ
- (3) ทุนจดทะเบียน
- (4) สำนักงานแห่งใหญ่ หรือสาขา (ถ้ามี)
- (5) วัตถุประสงค์
- (6) รายการอื่นที่ให้ประชาชนทราบ (ถ้ามี)

ส่วนในกรณีที่บริษัทได้จดทะเบียนเลิก ก็สามารถขอให้นายทะเบียนรับรองรายการเพิ่มได้อีก 3 รายการ คือ

- (1) ชื่อผู้ชำระบัญชี
- (2) ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชี
- (3) สำนักงานผู้ชำระบัญชี

นอกจากขอให้นายทะเบียนออกหนังสือรับรองรายการปัจจุบันแล้ว ยังสามารถขอให้ออกหนังสือรับรองช่วงได้ โดยเสียค่าธรรมเนียมการขอหนังสือรับรองรายการในแต่ละช่วงช่วงละ 40 บาท¹ ซึ่งส่วนมากจะพบในกรณีที่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับบริษัท และต้องการตรวจสอบ

¹ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 30 วรรคท้าย

สถานะของบริษัทขณะที่เกิดข้อโต้แย้ง เช่น กรรมการบริษัทมีอำนาจลงนามผูกพันบริษัทในขณะนั้นหรือไม่ ก็สามารถขอให้นายทะเบียนออกหนังสือรับรองในช่วงเวลาดังกล่าวได้

เมื่อนายทะเบียนออกหนังสือรับรองให้แล้ว นายทะเบียนจะลงลายมือชื่อรับรองและประทับตราพร้อมลงวันที่ที่ออกเอกสารให้ ซึ่งหมายถึงนายทะเบียนรับรองสถานะของบริษัทให้ ณ วันที่ปรากฏในหน้าหนังสือรับรองนั้น เมื่อบริษัทจะเข้าทำนิติกรรมสัญญาใดๆ คู่สัญญาอีกฝ่ายย่อมต้องการทราบสถานะของบริษัทที่เป็นปัจจุบันที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของกรรมการผู้มีอำนาจลงนามผูกพันบริษัท เนื่องจากบริษัทอาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสถานะได้ตลอดเวลา ดังนั้นคู่สัญญาอีกฝ่ายจึงอาจกำหนดเงื่อนไขในเรื่องของอายุหนังสือรับรองว่า จะต้องขอให้นายทะเบียนรับรองได้ไม่เกินช่วงระยะเวลาเท่าใดก่อนวันที่ใช้หนังสือรับรองเพื่อประกอบการทำนิติกรรมสัญญานั้น เช่น ขอรับรองไว้ไม่เกิน 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี เป็นต้น และบางกรณีที่ทำนิติกรรมสัญญานั้นมีความสำคัญมาก เช่น ในกรณีที่บริษัททำนิติกรรมสัญญาต่างๆ เกี่ยวกับที่ดิน เช่น ซื้อขายในที่ดิน จำนองที่ดิน หรือในกรณีที่บริษัททำธุรกรรมเกี่ยวกับการเงินกับธนาคารพาณิชย์ เช่น การขอเปิดบัญชี การขอสินเชื่อ โดยมากสำนักงานที่ดินหรือธนาคารพาณิชย์ก็มักจะกำหนดอายุของหนังสือรับรองไว้ว่าต้องมีอายุไม่เกิน 30 วัน จึงจะยอมรับหนังสือรับรองของบริษัทนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารประกอบการทำนิติกรรมสัญญาได้

4.1.2 การขอรับรองความถูกต้องของสำเนาเอกสาร

การขอรับรองสำเนาเอกสารใช้ในกรณีของเอกสารประกอบต่างๆ ที่ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 กำหนดให้บริษัทยื่นพร้อมกับคำขอจดทะเบียน ซึ่งเอกสารต่างๆ เหล่านี้นายทะเบียนจะเป็นผู้เก็บรักษาไว้และบุคคลทั่วไปสามารถขอคัดสำเนาหรือเนื้อความในเอกสารพร้อมด้วยคำรับรองว่าถูกต้องได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1020 โดยเสียค่าธรรมเนียมในการรับรองหน้าละ 50 บาท

การรับรองสำเนาเอกสารของบริษัทนี้จะใช้ข้อความว่า “เลขที่ออกเอกสารวันที่ออกเอกสาร.....” พร้อมกับนายทะเบียนจะตีตราสำเนาถูกต้องและลงลายมือชื่อรับรอง²

² ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 32

สำเนาเอกสารของบริษัทที่สามารถขอให้นายทะเบียนรับรองความถูกต้องได้ คือ

- (1) หนังสือบริคณห์สนธิ ทั้งฉบับจัดตั้งและฉบับแก้ไขเปลี่ยนแปลง
- (2) ข้อบังคับ
- (3) ดวงตรา
- (4) หนังสือนัดประชุม
- (5) รายงานการประชุม
- (6) งบการเงิน ทั้งประจำปีงบการเงินต่างๆ และงบการเงิน ณ วันเลิกบริษัท
- (7) บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น
- (8) เอกสารอื่นๆ เช่น ตัวอย่างลายมือชื่อกรรมการ หลักฐานการชำระค่าหุ้นของบริษัท

4.1.3 การขอตรวจค้นเอกสาร

การขอตรวจค้นเอกสารนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1020 ซึ่งกำหนดว่าบุคคลทุกคนเมื่อได้เสียค่าธรรมเนียมแล้วสามารถตรวจเอกสารซึ่งนายทะเบียนเก็บรักษาไว้ได้ ดังนั้นบุคคลทุกคนแม้ว่าจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริษัทก็ตามสามารถขอตรวจค้นเอกสารของบริษัทได้ โดยเสียค่าธรรมเนียมรายการละ 50 บาท และจะขอให้นายทะเบียนคัดสำเนาให้โดยไม่ต้องรับรองความถูกต้องก็ได้

เอกสารที่สามารถขอตรวจค้นได้ คือ

- (1) เอกสารทางทะเบียนของบริษัท เช่น หนังสือรับรอง ข้อบังคับ หนังสือบริคณห์สนธิ
- (2) งบการเงิน
- (3) บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น

การขอตรวจค้นเอกสารมักจะพบในกรณีที่บุคคลทั่วไปต้องการทราบข้อมูลของบริษัท แต่ไม่ได้ต้องการนำข้อมูลนั้นไปใช้ประกอบการทำนิติกรรมสัญญาใดๆ หรือใช้เป็นพยานหลักฐาน จึงอาจต้องการเพียงแค่ขอตรวจค้นเอกสารโดยไม่ต้องมีคำรับรองว่าถูกต้องจากนายทะเบียน

4.1.4 การขอใบสำคัญแสดงการจดทะเบียน

เมื่อบริษัทได้จดทะเบียนจัดตั้งแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1111 วรรคท้ายกำหนดให้นายทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนส่งมอบให้แก่บริษัท ซึ่งใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนนี้เป็นเอกสารซึ่งแสดงว่าบริษัทได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ณ สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทใด เมื่อวันที่เท่าไร

หากบริษัทมีการเปลี่ยนชื่อ หรือควบเข้ากัน หรือได้แปรสภาพ หรือใบสำคัญแสดง การจดทะเบียนฉบับเดิมชำรุดหรือสูญหาย สามารถขอให้นายทะเบียนออกใบสำคัญแสดง การจดทะเบียนให้ใหม่ได้ ทั้งนี้บุคคลที่สามารถยื่นคำขอดังกล่าวได้จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ของบริษัท เช่น ผู้ถือหุ้น กรรมการ หรือผู้รับมอบอำนาจจากบุคคลดังกล่าวโดยต้องแนบ หนังสือมอบอำนาจมาด้วยเท่านั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1020 วรรคสอง ประกอบระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ. 2551 ข้อ 33 วรรคสอง)

4.2 เอกสารที่สามารถขอรับรองได้

4.2.1 หนังสือบริคณห์สนธิ

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นตราสารจัดตั้งนิติบุคคลชนิดหนึ่งตามความหมายของมาตรา 66 เป็นเอกสารที่กำหนดกรอบวัตถุประสงค์ของบริษัท และกำหนดรายละเอียดอื่นๆ ที่สำคัญของบริษัท เช่น เรื่องทุนเรือนหุ้นที่จดทะเบียน ผู้เริ่มก่อการ และที่ตั้งสำนักงานของบริษัท เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาถือหุ้นหรือผู้ที่มาติดต่อกับบริษัทได้รู้ว่ามิชอบเขตธุรกิจแค่ไหน ใครเป็นผู้ดำเนินการก่อตั้ง มีเงินทุนเท่าใด

หนังสือบริคณห์สนธิเป็นเสมือนธรรมนูญของบริษัท และเป็นแม่บทในการที่จะจัดการงาน ของบริษัทในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ตรงกันข้ามกับข้อบังคับของบริษัทซึ่งเป็นระเบียบ ปฏิบัติภายในของบริษัท³

³ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 11 แก้ไขและเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2551), น.227.

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1098 กำหนดว่าหนังสือบริคณห์สนธิต้องมีรายการต่างๆ คือ

- (1) ชื่อบริษัทอันคิดจะตั้งขึ้น ซึ่งต้องมีคำว่า “จำกัด” ไว้ปลายชื่อนั้นด้วยเสมอไป
- (2) ที่ตั้งสำนักงานของบริษัทซึ่งบอกทะเบียนนั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใด ในราชอาณาจักร
- (3) วัตถุประสงค์ทั้งหลายของบริษัท
- (4) ถ้อยคำสำแดงว่าความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นจะมีจำกัด
- (5) พุนเรือนหุ้นซึ่งบริษัทคิดกำหนดจะจดทะเบียนแบ่งออกเป็นหุ้นมีมูลค่ากำหนด

หุ้นละเท่าไร

(6) ชื่อ สำนัก อาชีวะ และลายมือชื่อของบรรดาผู้เริ่มก่อการ ทั้งจำนวนหุ้นซึ่งต่างคนต่างเข้าซื้อซื้อไว้คนละเท่าใด

นอกจากนี้หนังสือบริคณห์สนธิยังอาจมีรายการอื่นๆ นอกเหนือจากที่มาตรา 1098 กำหนดระบุไว้อีกก็ได้ เช่น รายการกำหนดให้กรรมการรับผิดชอบไม่จำกัด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1101) หรือรายการอนุญาตให้บริษัทออกหุ้นมีราคาสูงกว่ามูลค่า (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1105 วรรคสอง) เป็นต้น

หนังสือบริคณห์สนธินอกจากต้องมีรายการครบถ้วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1098 ดังกล่าวแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1099 ยังกำหนดไว้อีกด้วยว่าหนังสือบริคณห์สนธิต้องทำไม่น้อยกว่า 2 ฉบับ และลงลายมือชื่อของผู้เริ่มก่อการทุกคน รวมทั้งให้มีพยาน 2 คนลงชื่อรับรองลายมือชื่อของผู้เริ่มก่อการด้วย เมื่อนำไปจดทะเบียนก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมโดยปิดอากรแสตมป์จำนวน 200 บาท ไว้บนหนังสือบริคณห์สนธิด้วย

หนังสือบริคณห์สนธินี้เมื่อได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทแล้ว จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ก็แต่โดยมติพิเศษของที่ประชุมใหญ่ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1145) และต้องมีการจดทะเบียนการแก้ไขเพิ่มเติมภายใน 14 วัน นับแต่วันที่มีการลงมติพิเศษ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1146) อย่างไรก็ตามระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 63 ได้กำหนดห้ามไม่ให้มีการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงรายการเกี่ยวกับผู้เริ่มก่อการในหนังสือบริคณห์สนธิ

4.2.2 ข้อบังคับ

ข้อบังคับของบริษัทเป็นระเบียบภายในของบริษัท คู่กับหนังสือบริคณห์สนธิซึ่งเป็นระเบียบของบริษัทในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ข้อบังคับของบริษัทโดยปกติจะกล่าวถึง

- (1) สิทธิต่างๆ ของผู้ถือหุ้น
- (2) วิธีการดำเนินงานของบริษัท
- (3) หุ้นของบริษัท การออกหุ้นใหม่ วิธีการโอนหุ้น และข้อจำกัดในการโอนหุ้น
- (4) ทุนของบริษัท การเพิ่มหรือลดทุน
- (5) อำนาจการกู้ยืม
- (6) ที่ประชุมใหญ่ วิธีการประชุมและการลงคะแนน ตลอดจนสถานที่ประชุม
- (7) กรรมการของบริษัท การแต่งตั้งถอดถอน คุณสมบัติ จำนวน อำนาจหน้าที่ ตลอดจนบำเหน็จ และการประชุมคณะกรรมการ
- (8) เจ้าหน้าที่ตำแหน่งสำคัญของบริษัท ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอน และอำนาจหน้าที่
- (9) เงินปันผล
- (10) เงินทุนสำรอง
- (11) บัญชีของบริษัท และการสอบบัญชี
- (12) เหตุที่จะเลิกบริษัท
- (13) ตราของบริษัท
- (14) การระงับปัญหาหรือข้อพิพาทโดยวิธีการประนีประนอมยอมความ หรืออนุญาโตตุลาการ ตลอดจนวิธีการดำเนินคดีในศาล และ
- (15) วิธีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหนังสือบริคณห์สนธิและข้อบังคับ เป็นต้น

ข้อบังคับนี้ต้องมีกรรมการลงชื่อรับรองและต้องส่งสำเนาให้นายทะเบียนในการขอจดทะเบียนบริษัทด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1111 วรรคสี่ และเมื่อได้จดทะเบียนบริษัทแล้ว หากต้องการตั้งข้อบังคับขึ้นใหม่ หรือเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงข้อบังคับเดิมนั้น จะกระทำได้อีกแต่โดยอาศัยมติพิเศษของที่ประชุมผู้ถือหุ้นเท่านั้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1145) และจะต้องนำไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับแต่ได้มีการลงมติพิเศษ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1146) เช่นเดียวกับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหนังสือบริคณห์สนธิ มิฉะนั้นบริษัทจะมีความผิดตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 13

อย่างไรก็ดีเรื่องต่างๆ ที่ระบุไว้ในข้อบังคับนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้แล้ว ดังนั้น บางบริษัทโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทเล็กๆ จึงไม่ทำข้อบังคับขึ้นอีก โดยให้ถือใช้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ถ้าบริษัทใดประสงค์จะมีข้อบังคับให้แตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็ต้องทำข้อบังคับให้ที่ประชุมตั้งบริษัทพิจารณาอนุมัติ ข้อบังคับของบางบริษัทก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าลอกตัวบทในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาพิมพ์ไว้ แต่เรื่องที่กฎหมายบัญญัติไว้บางเรื่องซึ่งเป็นบทคุ้มครองผู้ถือหุ้นหรือประชาชนทั่วไป ย่อมเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จะกำหนดข้อบังคับให้ผิดแผกแตกต่างไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้⁴

4.2.3 บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น

บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นเป็นเอกสารแสดงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหุ้นและผู้ถือหุ้นของบริษัท โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1139 วรรคสอง กำหนดให้กรรมการส่งสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นไปยังนายทะเบียนอย่างน้อยปีละครั้งและมีให้ช้ากว่า 14 วันนับแต่วันที่มีการประชุมสามัญ โดยต้องมีรายชื่อผู้ถือหุ้นทั้งหมดที่ยังถือหุ้นอยู่ในขณะมีการประชุม และรายชื่อผู้ที่ขาดจากการเป็นผู้ถือหุ้นไปนับจากวันที่มีการประชุมสามัญครั้งที่แล้วมา ทั้งต้องมีรายการต่างๆ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1138 กำหนดไว้สำหรับทะเบียนผู้ถือหุ้นด้วย ดังนี้⁵

(1) ชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้ถือหุ้นแต่ละคน และต้องระบุไว้ด้วยว่าผู้ถือหุ้นคนหนึ่งๆ ถือหุ้นกี่หุ้น หมายเลขหุ้นเลขที่เท่าใดถึงเลขที่เท่าใด แต่ละหุ้นได้ใช้เงินค่าหุ้นแล้วเท่าใด หรือถ้าเป็นหุ้นชนิดออกให้เพื่อทดแทนแรงงานหรือแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินของผู้ถือหุ้นก็ต้องระบุไว้ว่าหุ้นนั้นถือว่าได้ใช้เงินแล้วเท่าใด

(2) วัน เดือน ปี ที่ได้ลงทะเบียนว่าผู้นั้นเป็นผู้ถือหุ้น

(3) วัน เดือน ปี ซึ่งบุคคลใดขาดจากการเป็นผู้ถือหุ้น

(4) เลขหมายใบหุ้นและวันที่ลงในใบหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือ และเลขหมายของหุ้นซึ่งลงไว้ในใบหุ้นนั้นๆ

(5) วันที่ได้ขีดฆ่าใบหุ้นชนิดระบุชื่อ หรือชนิดออกให้แก่ผู้ถือ

⁴ เฟิงอ๋าง, น.243.

⁵ เฟิงอ๋าง, น.324.

นอกจากรายการที่กฎหมายกำหนดแล้ว ในสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นยังต้องระบุวันที่มีการประชุมผู้ถือหุ้น หรือในกรณีที่มิได้มีการประชุมผู้ถือหุ้น กล่าวคือ เป็นกรณีที่มีการโอนหุ้นกันและบริษัทได้จดทะเบียนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น ก็ต้องระบุว่าบริษัทได้คัดสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นจากจากสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นเมื่อวันที่เท่าใด

4.2.4 งบการเงิน

งบการเงิน หมายถึง รายงานผลการดำเนินงาน สถานะการเงินหรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินของกิจการ ไม่ว่าจะรายงานโดยงบดุล งบกำไรขาดทุน งบกำไรสะสม งบกระแสเงินสด งบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้น งบประกอบ หรือหมายเหตุประกอบงบการเงิน หรือคำอธิบายอื่นซึ่งระบุไว้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงิน (พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543 มาตรา 4)

งบการเงินตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 จึงประกอบด้วย

- (1) งบดุล (Balance Sheet)
- (2) งบกำไรขาดทุนและงบกำไรสะสม (Income Statement)
- (3) งบกระแสเงินสด (Statement of Cash Flow)
- (4) งบแสดงการเปลี่ยนแปลงส่วนของผู้ถือหุ้น (Statement of Changes In Equity)
- (5) งบประกอบหรือหมายเหตุประกอบงบการเงิน (Explanatory Notes)

ตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543 มาตรา 11 บริษัทมีหน้าที่ต้องจัดทำงบการเงินและยื่นงบการเงินดังกล่าวเสนอต่อสำนักงานกลางบัญชี หรือสำนักงานบัญชีประจำท้องที่ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่งบการเงินนั้นได้รับอนุมัติในที่ประชุมใหญ่ โดยกรรมการผู้มีอำนาจจะต้องลงลายมือชื่อรับรองและประทับตราในแบบนำส่งงบการเงิน (แบบ ส.บช.3) และลงลายมือชื่อรับรองว่าถูกต้องและประทับตราไว้ในงบดุล และงบกำไรขาดทุนทุกหน้า (ประกาศกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นงบการเงิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2548 ข้อ 4 (2))

นอกจากนี้ งบการเงินที่จัดทำขึ้นนั้นจะต้องมีรายการย่อตามที่อธิบดีประกาศกำหนด โดยความเห็นชอบของรัฐมนตรี เว้นแต่กรณีที่มิได้มีกฎหมายเฉพาะกำหนดเพิ่มเติมจากรายการย่อของงบการเงินที่อธิบดีกำหนดไว้แล้ว ให้ใช้รายการย่อตามที่กำหนดในกฎหมายเฉพาะนั้น งบการเงินจะต้องได้รับการตรวจสอบและแสดงความเห็นโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เว้นแต่งบการเงินของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีซึ่งเป็นห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนที่จัดตั้งขึ้น

ตามกฎหมายของไทยที่มีทุน สิทธิทรัพย์ หรือรายได้ รายการใดรายการหนึ่งหรือทุกรายการไม่เกิน ที่กำหนดโดยกฎกระทรวง (พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543 มาตรา 11 วรรค 3 และวรรค 4)

4.2.5 เอกสารอื่นๆ ตามทำยระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549

นอกจากเอกสารตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ทำยระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วน บริษัทกลางว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ยังได้กำหนดรายการเอกสาร ที่ให้บริการตรวจค้น คัดสำเนา และรับรองสำเนา ดังนี้

4.2.5.1 เอกสารที่ให้บริการตรวจค้น คัดสำเนา และรับรองสำเนา

- (1) แบบนำส่งงบการเงิน (แบบ ส.บข.3)
- (2) หนังสือนำส่งสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น
- (3) คำขออนุญาตเปลี่ยนรอบปีบัญชี (แบบ ส.บข.4)
- (4) หนังสือขอแก้ไขหลักฐานทางทะเบียนที่ไม่ต้องจดทะเบียน เช่น
 - การขอเปลี่ยนแปลงคำนำหน้าชื่อ ชื่อตัว ชื่อสกุลของกรรมการ ผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้ชำระบัญชีหรือผู้ถือหุ้น
 - แจ้งการเปลี่ยนลายมือชื่อของกรรมการ ผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ชำระบัญชี
 - การขอแก้ไขสถานที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือสาขา ตามประกาศ กระทรวงมหาดไทย สำนักงานเขต หรือหนังสือขอแก้ไขข้อมูล เนื่องจากพิมพ์ผิด
- (5) หนังสือถึงนายทะเบียน จากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรอื่น ที่ขอความร่วมมือเกี่ยวกับหลักฐานทางทะเบียน หรือให้ปฏิบัติ ตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งที่กำหนดไว้ เช่น
 - หนังสือของกรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากรขอให้ระงับ หรือถอนการระงับการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี
 - หนังสือของกรมศุลกากร สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ขอให้ระงับการซื้อชื่อออกจากทะเบียน

- หนังสือองค์การเพื่อการปฏิรูประบบสถาบันการเงินเรื่อง
การจัดทะเบียนเลิกบริษัท

- (6) คำสั่ง ประกาศที่ออกโดยนายทะเบียน หรือกรมพัฒนาธุรกิจการค้า
ที่เกี่ยวกับนิติบุคคลนั้นๆ เช่น คำสั่งสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
กลาง เรื่องขีดซื้อบริษัทจำกัดออกจากทะเบียน หรือจากหน่วยงาน
ราชการอื่น เช่น คำสั่งศาล ประกาศเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
- (7) สำเนาเอกสารที่ยื่นประกอบคำขอจดทะเบียน หรือขอแก้ไขหลักฐาน
ทางทะเบียนที่ไม่ต้องจดทะเบียนซึ่งออกจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ
หรือองค์กรอื่น เช่น บัตรประจำตัวประชาชน หนังสือเดินทาง
บัตรทนายความ ทะเบียนบ้านให้บริการโดยประทับตราข้อความว่า
“เอกสารนี้มิใช่การรับรองสำเนาจากต้นฉบับ” ด้วยหมึกสีแดง
- (8) หนังสือถึงนิติบุคคลหรือนายทะเบียน กรณีอนุญาตหรือ
ให้ความเห็นชอบการจดทะเบียนในกรณีต่างๆ จากส่วนราชการ
รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรอื่น เช่น หนังสืออนุญาตจากกระทรวงการคลัง
ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์
และตลาดหลักทรัพย์ กรมการประกันภัย หรือหนังสืออนุญาต
ให้เปลี่ยนรอบปีบัญชีจากกรมสรรพากร
- (9) หนังสือขอลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท ซึ่งกรรมการ
ผู้ถูกจดทะเบียนให้ออกจัดทำเป็นหลักฐานประกอบคำขอจดทะเบียน
- (10) หลักฐานการชำระค่าหุ้นของบริษัท กรณีจดทะเบียนตั้งบริษัทหรือ
จดทะเบียนเพิ่มทุน

4.2.5.2 เอกสารที่ให้บริการตรวจค้นและคัดสำเนา โดยไม่รับรองสำเนา

- หนังสือขอคัดค้น ระงับ หรือเพิกถอนการจดทะเบียนของกรรมการ
ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้มีส่วนได้เสียอื่น

4.2.5.3 เอกสารที่ให้บริการไม่ได้

- ความเห็นของนายทะเบียนในการพิจารณาคำขอที่ยังไม่มีข้อยุติ
- หนังสือขอลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัทซึ่งส่งถึงนายทะเบียน
โดยมิได้แนบประกอบคำขอจดทะเบียน

4.3 ผลทางกฎหมายของเอกสารที่รับรอง

4.3.1 เอกสารนั้นมีสถานะเป็นเอกสารมหาชน

ผลทางกฎหมายของเอกสารต่างๆ ที่นายทะเบียนรับรองไปนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติไว้แน่ชัดว่ามีผลทางกฎหมายเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแง่ของกฎหมายพยานหลักฐานแล้ว จะพบกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

“เอกสารมหาชนซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้นหรือรับรอง หรือสำเนาอันรับรองถูกต้องแห่งเอกสารนั้นให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่ถูกอ้างเอกสารนั้นมา ย่อมต้องนำสืบความไม่บริสุทธิ์หรือความไม่ถูกต้องแห่งเอกสาร”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงต้องมาพิจารณาว่าเอกสารที่นายทะเบียนรับรองนั้น ถือได้ว่าเป็นเอกสารมหาชนหรือไม่ หากถือได้ว่าเป็นเอกสารดังกล่าวเป็นเอกสารมหาชนแล้ว ย่อมได้รับประโยชน์แห่งข้อสันนิษฐานว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง

เมื่อพิจารณาตามนิยามของเอกสารมหาชนตามที่ได้อธิบายไว้ในหัวข้อที่ 2.1.2 เรื่องผลทางกฎหมายของหนังสือสำคัญแล้ว เอกสารต่างๆ ของบริษัท เป็นเอกสารที่นายทะเบียนได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถขอตรวจดูได้ และเอกสารรวมทั้งสำเนาที่นายทะเบียนรับรองก็สามารถนำไปใช้อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าเอกสารต่างๆ ของบริษัทถือเป็นเอกสารมหาชนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 และได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง ดังนั้นผู้ที่โต้แย้งเอกสารดังกล่าว จึงมีหน้าที่ต้องนำสืบว่าเอกสารนั้นปลอมหรือไม่ถูกต้องอย่างไร

อย่างไรก็ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาก็ยังไม่แน่ชัดว่าศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเอกสารต่างๆ ของบริษัทนั้นถือเป็นเอกสารมหาชนหรือไม่ เช่น ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า หนังสือรับรองของนายทะเบียนหรือทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางเป็นเอกสารมหาชน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1752/2520, 2585-2586/2520, 3369/2541 และ 2867/2545) ในขณะที่บางกรณีศาลฎีกาไม่ได้วินิจฉัยว่าหนังสือรับรองดังกล่าวเป็นเอกสารมหาชน แต่ถือว่าเป็นเพียงเอกสารอย่างหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2275/2522 และ 799/2524) นอกจากนี้ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทเป็นเอกสารมหาชน ต้องสันนิษฐานว่าเป็นของแท้และถูกต้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 848/2534) แต่ต่อมาศาลฎีกา

มิได้วินิจฉัยว่าเอกสารดังกล่าวเป็นเอกสารมหาชน แต่ถือว่าต้องด้วยข้อสันนิษฐานว่า มีการบันทึกไว้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1024 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1550-1551/2534)⁶

4.3.2 ถือว่าบุคคลทั่วไปรู้ถึงเอกสารและข้อความที่จดทะเบียน

เมื่อมีการจดทะเบียนบริษัทแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1021 กำหนดให้นายทะเบียนต้องย่อรายการต่างๆ ที่ได้จดทะเบียนไปลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นคราวๆ ไป และผลของการโฆษณานี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1022 บัญญัติว่า

“เมื่อได้พิมพ์โฆษณาตั้งนั้นแล้ว ท่านให้ถือว่าบรรดาเอกสารและข้อความซึ่งลงทะเบียนอันได้กล่าวถึงในย่อรายการนั้น เป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวงไม่เลือกกว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องด้วยห้างหุ้นส่วนหรือด้วยบริษัทนั้นหรือที่ไม่เกี่ยวข้อง”

บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นบทสันนิษฐานโดยเด็ดขาดของกฎหมายที่ถือว่าเอกสารหรือข้อความที่จดทะเบียนไว้ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือบริคณห์สนธิหรือข้อบังคับของบริษัทซึ่งได้ย่อไปโฆษณาไว้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เป็นที่ทราบแก่ประชาชนทั่วไปแล้ว ไม่ว่าผู้นั้นจะได้เกี่ยวข้องกับบริษัทหรือไม่ ไม่ว่าผู้นั้นจะได้อ่านหนังสือราชกิจจานุเบกษาหรือไม่ เพราะฉะนั้นใครจะอ้างไม่ได้ว่าไม่ทราบว่ากิจการที่บริษัทกระทำอยู่ในกรอบวัตถุประสงค์ของบริษัท หรือกรรมการผู้ใดของบริษัทมีอำนาจกระทำการแทนบริษัทหรือไม่⁷

ผลของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีผลไปถึงกฎหมายวิธีสบัญญัติด้วย กล่าวคือทำให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับความเสียหายได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายนี้ไม่ต้องนำสืบ หรือไม่ต้องกล่าวถึงข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานในคำฟ้อง แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายที่ปฏิเสธข้อเท็จจริงจะต้องปฏิเสธให้ชัดแจ้งด้วย ตัวอย่างเช่น ในคดีเรื่องหนึ่งโจทก์บรรยายฟ้องว่า โจทก์เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด ถึงแม้จะมีได้กล่าวว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร ศาลฎีกาก็วินิจฉัยว่าฟ้องของโจทก์ไม่เคลือบคลุม เพราะนายทะเบียนยอมได้แต่ย่อรายการไปพิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งกฎหมายให้ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวง จึงต้องถือว่าจำเลยทราบ

⁶ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น.422.

⁷ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3, น.274.

วัตถุประสงค์ของโจทก์แล้ว โจทก์ไม่ต้องบรรยายวัตถุประสงค์มาในฟ้องอีก (คำพิพากษาฎีกาที่ 1301/2522) ทำนองเดียวกัน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทหุ้นส่วนบริษัท และอำนาจผู้แทนนิติบุคคลนั้น นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจะต้องแต่งยอรายการซึ่งได้ลงเบียนส่งไปพิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา และถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1021 และ 1022 แม้หนังสือรับรองของสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทตามสำเนาเอกสารท้ายฟ้องโจทก์ ไม่มีข้ออ้างอิงระบุว่าบริษัทโจทก์มีกรรมการจำนวนเท่าใด มีใครเป็นกรรมการ และใครเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการแทนโจทก์ ก็ไม่ทำให้ฟ้องโจทก์ไม่สมบูรณ์และไม่แจ้งชัดแต่อย่างใดไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4867/2530) หรือในอีกคดีหนึ่ง จำเลยให้การเพียงว่า โจทก์จะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ และผู้กระทำการแทนโจทก์จะมีอำนาจกระทำการแทนตามฟ้องหรือไม่ จำเลยไม่ทราบและไม่รับรอง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำให้การของจำเลยเป็นการฝ่าฝืนข้อสันนิษฐานเด็ดขาดตามกฎหมาย จึงไม่เป็นประเด็นที่โจทก์จะต้องนำสืบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1928-1931/2528)⁸

อย่างไรก็ดี ได้มีการเสนอให้ยกเลิกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1021 อันเป็นการยกเลิกการแต่งยอรายการจดทะเบียนของนายทะเบียนและการนำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ด้วยเหตุผลว่าเนื่องจากปัจจุบันรายการจดทะเบียนที่นายทะเบียนแต่งยอปรากฏอยู่ในข้อมูลของระบบสารสนเทศที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้าจัดทำขึ้นและประชาชนสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวก จึงไม่มีความจำเป็นที่นายทะเบียนจะต้องแต่งยอรายการจดทะเบียนอีกต่อไป และได้มีการเสนอให้ปรับปรุงผลทางกฎหมายเกี่ยวกับเอกสารและข้อความซึ่งจดทะเบียนด้วย โดยเสนอให้ยกเลิกมาตรา 1022 เพื่อให้สอดคล้องกัน⁹ พร้อมทั้งได้ขอให้แก้ไขมาตรา 1023 โดยให้หุ้นส่วน ห้างหุ้นส่วน บริษัท อาจถือเอาประโยชน์จากสัญญา เอกสาร หรือข้อความที่จดทะเบียนนั้นต่อบุคคลภายนอกเมื่อได้มีการจดทะเบียนแล้ว โดยไม่ต้องมีการโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา แต่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 18) ที่เสนอให้ยกเลิกมาตรา 1021 และ 1022 นั้นตกไป เนื่องจากต้องการให้คงไว้เพื่อสอดคล้องรับกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกันอีก 2 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน

⁸ ไสภณ รัตนกร, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น.275-276.

⁹ เยาวรัตน์ เตมีศรีสุข, “กฎหมายหุ้นส่วนบริษัทที่แก้ไขใหม่ ปี 2551,” *วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์*, ปีที่ 2, ฉบับที่ 5, น.44 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2551).

ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 และอาจเห็นว่าการแต่งย่อรายการจดทะเบียนของนายทะเบียนและการนำไปลงพิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษายังเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ และผลทางกฎหมายของการที่ได้พิมพ์โฆษณาดังกล่าวที่ถือเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวงนั้นยังเป็นหลักการที่สำคัญ¹⁰ แต่กรณีของมาตรา 1023 นั้น ผ่านออกมาเป็นกฎหมาย ดังนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้แก้ไขใหม่ เอกสารและข้อความที่ได้จดทะเบียนแล้วนั้น ถือเป็นอันรู้โดยทั่วไป และสามารถใช้อ้างกับบุคคลภายนอกได้โดยไม่ต้องรอให้นายทะเบียนแต่ย่อรายการจดทะเบียนและลงพิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา ก่อนดังเช่นกฎหมายเดิม

4.4 ปัญหาการรับรองหลักฐานแสดงสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริษัทจำกัด

จากการศึกษาถึงการรับรองหลักฐานแสดงสิทธิ สถานะ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริษัทจำกัดของไทยนั้น จะพบว่ามีปัญหาอยู่บางประการ โดยสามารถแยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

4.4.1 การมอบอำนาจ

โดยหลักแล้ว นิติบุคคลเป็นบุคคลที่ถูกตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ภายในขอบอำนาจ หน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ตามที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง เมื่อนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่ถูกสมมติขึ้นโดยกฎหมายแล้ว นิติบุคคลย่อมไม่อาจแสดงเจตนา หรือกระทำการใดๆ ได้ด้วยตนเอง หากแต่ต้องกระทำการต่างๆ ผ่านทางบุคคลที่เรียกว่าผู้แทนนิติบุคคล (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70)

ทั้งนี้ ผู้แทนนิติบุคคล หรือกรรมการในกรณีที่นิติบุคคลนั้นเป็นบริษัท จะต้องจัดการกิจการงานของบริษัทนั้นให้เป็นไปตามที่ข้อบังคับของบริษัทได้กำหนดไว้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1144 ว่า “บรรดาบริษัทจำกัด ให้มีกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนด้วยกันจัดการตามข้อบังคับของบริษัท และอยู่ในความครอบงำของที่ประชุมใหญ่แห่งผู้ถือหุ้นทั้งปวง” ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อบังคับของบริษัทว่าการจัดการแทนบริษัทนั้น ผู้แทนจะต้องปฏิบัติอย่างไรตามที่ข้อบังคับกำหนดไว้ เช่น จะต้องมีการลงลายมือชื่อร่วมกัน

¹⁰ เพิ่งอ้าง, น.45.

พร้อมประทับตราสำคัญของบริษัทจึงจะผูกพันบริษัทได้ก็ต้องจัดการไปตามนั้นให้ครบถ้วน ดังนั้น หากผู้แทนมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่ข้อบังคับได้กำหนดไว้ เช่น มีการลงลายมือชื่อเพียงคนเดียว หรือมิได้ประทับตราสำคัญของบริษัทแล้ว การกระทำนั้นก็ถือมิได้ว่าการกระทำในนามของบริษัทนิติบุคคล จึงไม่อาจจะผูกพันนิติบุคคลได้ และตัวนิติบุคคลย่อมมีอำนาจปฏิเสธการกระทำเช่นนั้นเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบได้

ปัญหาจึงเกิดในกรณีที่มีการมอบอำนาจที่ไม่ถูกต้องตามแบบ กล่าวคือผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มอบอำนาจไม่มีอำนาจตามกฎหมายหรือข้อบังคับในการกระทำการแทนนิติบุคคล แต่ได้มอบอำนาจให้ผู้รับมอบอำนาจไปกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างแทนตน เช่น กรรมการซึ่งไม่มีอำนาจลงนามผูกพันบริษัททำหนังสือมอบอำนาจในนามบริษัทมอบอำนาจให้ผู้รับมอบอำนาจไปลงนามทำสัญญาผูกพันบริษัท การกระทำดังกล่าวนี้ย่อมเป็นกระทำโดยปราศจากอำนาจ หรือการกระทำนอกเหนืออำนาจ เมื่อผู้รับมอบอำนาจไปกระทำการตามที่ได้รับมอบอำนาจแล้วทำให้บุคคลภายนอกซึ่งเชื่อโดยสุจริตว่าผู้รับมอบอำนาจมีอำนาจกระทำการตามหนังสือมอบอำนาจนั้นเข้าผูกพันตนทำนิติกรรมด้วย หากนิติบุคคลปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าผู้มอบอำนาจมิได้เป็นผู้มีอำนาจลงนามผูกพันตนเช่นนี้ย่อมจะทำให้บุคคลภายนอกเสียหาย และทำให้มีคดีความขึ้นสู่ศาลได้แย่งเกี่ยวกับการมอบอำนาจ เช่น กรรมการที่ลงนามหนังสือมอบอำนาจมิได้เป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทตามหนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานครในขณะที่ทำหนังสือมอบอำนาจ ดังนั้นการที่กรรมการกระทำการลงลายมือชื่อแทนบริษัทในหนังสือมอบอำนาจที่มอบอำนาจให้ผู้รับมอบอำนาจเป็นผู้มีอำนาจลงนามเป็นคู่สัญญาแทนบริษัทในสัญญาเช่าซื้อ จึงเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจตามกฎหมายเป็นผลให้ผู้รับมอบอำนาจไม่มีอำนาจลงนามในสัญญาเช่าซื้อแทนบริษัท บริษัทจึงไม่มีอำนาจนำสัญญาเช่าซื้อและสัญญาค้ำประกันดังกล่าวมาฟ้องให้บุคคลภายนอกทั้งสองรับผิดชอบตามสัญญาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2126/2539) หรือในทางกลับกัน บุคคลภายนอกก็ย่อมไม่อาจเรียกร้องให้บริษัทปฏิบัติตามสัญญาได้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือเสมือนทั้งบริษัทและบุคคลภายนอกต่างไม่มีนิติสัมพันธ์ใดๆ ผูกพันต่อกันเลย

ในกรณีเช่นนี้หากยอมให้นิติบุคคลปฏิเสธการกระทำของผู้แทนของตนได้ในทุกกรณีแล้วย่อมไม่เป็นธรรมแก่บุคคลภายนอก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 77 จึงได้บัญญัติให้นำหลักในเรื่องตัวแทนมาใช้บังคับแก่ความสัมพันธ์ระหว่างนิติบุคคลกับผู้แทนของนิติบุคคล และระหว่างนิติบุคคลหรือผู้แทนของนิติบุคคลกับบุคคลภายนอกโดยอนุโลม ด้วยเหตุนี้ หากผู้แทนนิติบุคคลปฏิบัติไม่ถูกต้องครบถ้วนตามที่ข้อบังคับได้กำหนดไว้แล้ว อาจนำหลักในเรื่อง

ตัวแทนเข็ดมาใช้เพื่อผูกพันนิติบุคคลได้¹¹ กล่าวคือ หากบริษัทรู้แล้วยอมให้ผู้แทนเข็ดตัวเองแสดงกับบุคคลภายนอกกว่าเป็นตัวแทนของตน บริษัทต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกผู้สุจริต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 821 ซึ่งได้มีคำพิพากษาหลายฉบับที่ได้ตัดสินตามหลักดังกล่าว เช่น พฤติการณ์ที่บริษัทกับผู้แทนปฏิบัติมา เห็นได้ว่าบริษัทรู้แล้วยอมให้ผู้แทนเข็ดตัวเองแสดงกับบุคคลภายนอกกว่าเป็นตัวแทนของตน แม้ข้อบังคับของบริษัทมีว่าต้องมีกรรมการ 2 นายลงชื่อในนิติกรรม จึงจะผูกพันบริษัทได้บริษัท ก็ไม่พ้นความรับผิดชอบต่อผู้ที่เป็นบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต (คำพิพากษาฎีกาที่ 1051-1055/2500) หรือกรรมการที่มีอำนาจลงชื่อได้มอบอำนาจให้กรรมการผู้จัดการลงชื่อเพียงผู้เดียว ถือเป็นการเข็ดกรรมการผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจและทำหน้าที่ในฐานะตัวแทน ดังนั้นสัญญาที่กรรมการดังกล่าวคนเดียวลงนามและประทับตราบริษัทไว้ด้วย แม้ตามข้อบังคับต้องมีกรรมการ 2 คนก็ตาม ต้องถือว่าบริษัทได้กระทำนิติกรรมและกิจการเองจะปฏิเสธความรับผิดหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1630/2509) แต่หากไม่มีพฤติการณ์ของการเข็ดในลักษณะของตัวแทนแล้ว ศาลก็จะถือเคร่งครัดว่าการกระทำเช่นนี้ไม่มีผลผูกพันบริษัท เช่น ข้อบังคับกำหนดให้กรรมการสองในสามคนมีอำนาจลงลายมือชื่อและประทับตราสำคัญของบริษัท แต่ตามสัญญาเช่าซื้อที่บริษัททำไว้กับบุคคลภายนอก ปรากฏว่ากรรมการผู้เดียวลงลายมือชื่อเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้ให้เช่าซื้อ จึงไม่มีผลสมบูรณ์เป็นการลงลายมือชื่อของบริษัท ถือไม่ได้ว่าบริษัทเป็นคู่สัญญาเช่าซื้อกับบุคคลภายนอก บริษัทจึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลภายนอกรับผิดตามสัญญาเช่าซื้อ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1658/2513)

ต่อมาศาลได้ผ่อนคลายความเคร่งครัดลง โดยให้พิจารณาดูว่าเป็นเรื่องที่บริษัททำจริงหรือไม่ หากเป็นการกระทำแทนบริษัทโดยแท้จริง แม้จะไม่ใช่ไปตามข้อบังคับก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำของบริษัทได้ เช่น กรรมการผู้จัดการบริษัทได้ลงชื่อแต่ไม่ประทับตราในหนังสือรับสภาพหนี้ ซึ่งการกระทำอื่นๆ บริษัทก็มักจะไม่ประทับตรา นอกจากติดต่อกับหน่วยราชการจึงจะใช้ตราประทับ ก็ถือว่าเป็นการทำแทนบริษัท หนังสือรับสภาพหนี้ดังกล่าวจึงผูกพันบริษัท (คำพิพากษาฎีกาที่ 3324/2524) นอกจากนี้ถ้าผู้แทนบริษัทกระทำไปโดยปราศจากอำนาจ โดยทำการลงนามไม่ถูกต้องตามข้อบังคับของบริษัท หากต่อมาได้ความว่าทางบริษัทได้ยอมรับเอาผลงานนั้น กล่าวคือได้ให้สัตยาบันแก่การกระทำนั้น หรือยอมรับเอาผลของนิติกรรมตลอดมา หรือรับเอาประโยชน์จากสิ่งนั้น บริษัทจะปฏิเสธความรับผิดหาได้ไม่

¹¹ รัชฎ เจริญจำ, “การมอบอำนาจที่ผู้แทนนิติบุคคลทำไม่ถูก,” วารสารอัยการ, ปีที่ 21, ฉบับที่ 248, น. 42 (ตุลาคม 2541).

การปฏิบัติเช่นนี้ถือว่าผูกพันบริษัทแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 1078/2496, 419/2501, 630/2502, 1533/2508, 1309/2515, 2392/2523, 3324/2524 และ 3657/2531)¹²

ส่วนในกรณีของการมอบอำนาจเพื่มาดำเนินการจดทะเบียนบริษัทนั้น จากการที่ผู้เขียนได้สอบถามทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ พบว่ามีกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับการมอบอำนาจปลอมเข้ามาที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ประมาณ 200 - 300 เรื่อง โดยกรณีนี้นายทะเบียนจะสอบถามคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ให้ส่งหลักฐานเกี่ยวกับการมอบอำนาจ ภายใน 15 วัน เช่น กรณีโต้แย้งว่าลายมือชื่อในใบมอบอำนาจปลอม ก็ต้องให้ผู้ถือใบมอบอำนาจ แสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่สะท้อนออกมาว่าได้รับมอบอำนาจอย่างแท้จริง หรืออาจจะทำหนังสือ หรือเรียกมาให้ปากคำด้วยตนเองว่ามีพยานหลักฐานอะไรบ้าง ส่วนกรณีผู้ที่โต้แย้ง ก็จะต้องส่งหลักฐานแห่งการโต้แย้งมา แล้วนายทะเบียนก็จะมาดูหลักฐานทั้งสองส่วน ถ้าหลักฐานนั้นเป็นปัญหาข้อเท็จจริงแล้วหาข้อยุติไม่ได้ ก็ต้องรอฟังพิพากษาของศาล แต่หากเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่ยุติไว้แล้ว ก็สามารถตัดสินไปได้เลย¹³

ประเด็นเรื่องการมอบอำนาจนี้ ในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และ เยอรมัน โนตารีจะเป็นผู้รับรองลายมือชื่อของผู้มอบอำนาจ และผู้รับมอบอำนาจ กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นพยานในการมอบอำนาจนั่นเอง โดยรับรองว่าได้มีการมอบอำนาจเกิดขึ้นจริง และผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจได้มาลงชื่อต่อหน้าตน และโดยมากโนตารีก็มักจะเป็น ผู้ที่จัดทำหนังสือมอบอำนาจขึ้นมาด้วย จึงย่อมต้องตรวจสอบความถูกต้องของการมอบอำนาจนั้น เช่น ผู้มอบอำนาจมีอำนาจตามกฎหมายในการมอบอำนาจหรือไม่ หรือการมอบอำนาจนั้น ได้กระทำถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ หรือมีผลบังคับใช้ผูกพันคู่กรณีและ บุคคลภายนอกได้ตามกฎหมายหรือไม่ นอกจากนี้ตามกฎหมายอังกฤษ โดยมาก หนังสือมอบอำนาจที่จะนำไปใช้ยังต่างประเทศมักจัดทำต่อหน้าโนตารี และผ่านการรับรองโดย โนตารีก่อน (รวมทั้งผ่านการรับรองลายมือชื่อของโนตารีโดยกงสุลของประเทศที่จะนำหนังสือ มอบอำนาจนั้นไปใช้ หรือแนบ apostille ตามที่กำหนดในอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการยกเลิกเงื่อนไขการรับรองเอกสารมหาชนระหว่างประเทศ ค.ศ. 1961¹⁴) อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก

¹² เพิ่งอ้าง, น.43-44.

¹³ สัมภาษณ์ ชัยณรงค์ โชไชย ผู้อำนวยการสำนักทะเบียนธุรกิจ, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, วันที่ 9 มีนาคม 2553.

¹⁴ เนื่องจากประเทศอังกฤษเป็นภาคีอนุสัญญาฉบับดังกล่าว

ในแต่ละประเทศย่อมมีแบบของการมอบอำนาจแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น จำนวนของพยานที่จะต้องลงนามรับรองลายมือชื่อ หรือรูปแบบของหนังสือมอบอำนาจว่าต้องทำในรูปแบบของเอกสารมหาชน (กล่าวคือต้องให้โนตารีรับรอง) หรือไม่ ดังนั้นโนตารีที่จัดทำหนังสือมอบอำนาจจึงมีหน้าที่ต้องตรวจสอบให้แน่ใจด้วยว่าหนังสือมอบอำนาจนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายในประเทศที่ทำหนังสือมอบอำนาจกำหนดไว้ (กล่าวคือเป็นไปอย่างถูกต้องตามแบบของกฎหมายอังกฤษหรือไม่) รวมทั้งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายแห่งประเทศที่จะนำหนังสือมอบอำนาจไปใช้ด้วย¹⁵

ในเรื่องการรับรองหนังสือมอบอำนาจในต่างประเทศโดยโนตารีนี้ ศาลไทยเองก็ได้ยอมรับหนังสือมอบอำนาจที่โนตารีรับรองมาดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 แต่ในกรณีหนังสือมอบอำนาจซึ่งทำขึ้นในประเทศไทยและต้องการจะนำไปใช้ยังต่างประเทศนั้น จะต้องนำไปให้กรรมการกงสุลรับรองก่อน โดยกรรมการกงสุลนั้นจะทำหน้าที่เพียงแต่รับรองลายมือชื่อของผู้มอบอำนาจ หรือผู้รับมอบอำนาจเท่านั้น แต่มิได้รับรองข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหนังสือมอบอำนาจ หรือรับรองความมีผลทางกฎหมายดังเช่นที่โนตารีรับรองแต่อย่างใด

4.4.2 การจดทะเบียนบริษัท

มีประเด็นปัญหาที่พบ 2 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

4.4.2.1 การเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้น

แยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) การเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้นก่อนจัดตั้งบริษัท

ในการจัดตั้งบริษัท เมื่อมีการจัดการประชุมตั้งบริษัทเสร็จสิ้นแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1110 กำหนดให้ผู้เริ่มก่อการบริษัทมอบภาระงานทั้งหมดให้แก่กรรมการบริษัท และเมื่อผู้เริ่มก่อการได้ส่งมอบกิจการและเอกสารต่างๆ ให้แก่กรรมการแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1110 วรรคสอง กำหนดให้กรรมการต้องลงมือเรียกให้ผู้เริ่มก่อการและผู้เข้าชื่อซื้อหุ้นชำระค่าหุ้นครั้งแรกก่อน โดยต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของมูลค่าหุ้นแต่ละหุ้น หรือจะเรียกในจำนวนที่มากกว่าก็ได้

เมื่อกรรมการเรียกเก็บเงินค่าหุ้นจากผู้จองหุ้นทุกคนและได้รับเงินครบถ้วนแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1111 กำหนดให้กรรมการต้องไป

¹⁵ N.P.Ready, Brooke's Notary, 12th. Edit., (London : Sweet & Maxwell, 2002), p.160.

ดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทต่อนายทะเบียน โดยในคำขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท ต้องระบุรายการตามที่ได้ตกลงกันไว้ในที่ประชุมตั้งบริษัท ดังต่อไปนี้ คือ

(1) จำนวนหุ้นทั้งสิ้น ซึ่งได้มีผู้เข้าซื้อซื้อหรือได้จัดออกให้แล้ว
แยกให้ปรากฏว่าเป็นหุ้นสามัญ หรือหุ้นบุริมสิทธิ จำนวนเท่าใด

(2) จำนวนหุ้นสามัญ หรือหุ้นบุริมสิทธิ ซึ่งออกให้เสมือนหนึ่งว่าได้ใช้
เต็มค่าแล้ว หรือได้ใช้แต่บางส่วนแล้ว นอกจากที่ใช้เป็นตัวเงิน และหุ้นที่ได้ใช้แต่บางส่วนนั้นได้ใช้
แล้วเพียงใด

(3) จำนวนเงินที่ได้ใช้แล้วหุ้นละเท่าใด

(4) จำนวนเงินที่ได้รับไว้เป็นค่าหุ้นรวมทั้งสิ้นเท่าใด

(5) ชื่อ อาชีพ และที่อยู่ของกรรมการทุกคน

(6) จำนวนหรือชื่อกรรมการ ซึ่งจะลงชื่อเป็นสำคัญผูกพันบริษัทได้

(7) ข้อแถลงแสดงว่าบริษัทได้ตั้งขึ้นโดยมีหรือไม่มีกำหนดอายุ

(8) สถานที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ และสาขาทั้งปวง

(9) รายการอย่างอื่นซึ่งเห็นสมควรจะให้ทราบแก่ประชาชน

(10) ตราของบริษัท

(11) ข้อแถลงแสดงว่าบริษัทได้ตั้งขึ้นโดยมีหรือไม่มีข้อบังคับ

อย่างไรก็ดี แม้ในคำขอจดทะเบียน กฎหมายจะกำหนดให้ต้องแสดงให้เห็นว่ามีการเรียกเงินค่าหุ้นกันแล้ว หุ้นละเท่าใด รวมแล้วเป็นเงินค่าหุ้นที่ชำระแล้วเป็นจำนวนเท่าใด แต่ในทางปฏิบัติ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ. 2551 ข้อ 15 กำหนดให้การยื่นขอจดทะเบียนใช้เพียงหลักฐานการรับชำระเงินค่าหุ้นที่บริษัทออกให้แก่ผู้ถือหุ้น (ใบสำคัญรับชำระเงินค่าหุ้น) เท่านั้น แต่หากเป็นกรณีคนต่างด้าวลงทุนในบริษัท ตั้งแต่ร้อยละ 40 แต่ไม่ถึงร้อยละ 50 ของทุนจดทะเบียน หรือกรณีมีคนต่างด้าวลงทุนในบริษัทต่ำกว่าร้อยละ 40 ของทุนจดทะเบียน แต่คนต่างด้าวเป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัท ระเบียบดังกล่าวกำหนดให้ผู้ถือหุ้นที่มีสัญชาติไทยทุกคนส่งหลักฐานแสดงที่มาของเงินลงทุนที่สอดคล้องกับจำนวนเงินที่ชำระแล้วของผู้ถือหุ้นแต่ละราย อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. สำเนาสมุดเงินฝากธนาคาร หรือสำเนาใบแจ้งยอดบัญชีธนาคาร
ย้อนหลัง 6 เดือน หรือ

2. เอกสารที่ธนาคารออกให้เพื่อรับรอง หรือแสดงฐานะทางการเงินของผู้ถือหุ้น หรือ

3. สำเนาหลักฐานที่แสดงแหล่งที่มาของเงินที่นำมาชำระค่าหุ้น

ดังนั้นในกรณีที่ผู้ถือหุ้นของบริษัททั้งหมดมีสัญชาติไทย หรือเป็นกรณีที่คนต่างด้าวลงทุนในบริษัทต่ำกว่าร้อยละ 40 และได้เป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัท กรรมการบริษัทจึงมีหน้าที่แสดงเพียงใบสำคัญรับชำระเงินค่าหุ้นที่บริษัทออกให้แก่ผู้ถือหุ้นซึ่งระบุข้อความว่าบริษัทได้รับชำระเงินค่าหุ้นจากผู้ถือหุ้นรายใดเป็นจำนวนเงินเท่าไร โดยวิธีใด กล่าวคือชำระเป็นเงินสด หรือชำระเป็นเช็ค หากชำระเป็นเช็คก็ต้องระบุธนาคารผู้ออกเช็ค สาขา และวันที่ที่ลงในเช็ค และลงลายมือชื่อกรรมการบริษัทผู้รับเงินโดยนายทะเบียนไม่มีโอกาสตรวจสอบได้ว่าได้มีการเรียกเงินค่าหุ้นอย่างน้อยร้อยละยี่สิบห้าแล้วจริงหรือไม่ และได้มีการนำเงินทุนตามจำนวนที่ได้จดทะเบียนไว้มาใช้หมุนเวียนในกิจการของบริษัทจริงหรือไม่ เคยมีผู้เสนอว่าควรมีกฎหมายกำหนดให้ชำระค่าหุ้นผ่านธนาคาร และห้ามมิให้ถอนเงินจำนวนนี้ก่อนจดทะเบียนบริษัท และให้นำหลักฐานการรับเงินของธนาคารมาแสดงในการจดทะเบียนด้วย¹⁶ และต่อมาก็ได้มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 43 ซึ่งห้ามมิให้กรรมการนำเงินค่าจองหุ้นไปใช้ก่อนได้รับจดทะเบียนบริษัท อย่างไรก็ตามในกรณีของบริษัทจำกัด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้แต่อย่างใด

ปัญหาที่พบอีกประเด็นหนึ่งคือ ในกรณีที่กรรมการบริษัทเรียกให้ผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าซื้อหุ้นชำระค่าหุ้นครั้งแรกเพียงบางส่วน แต่ระบุในคำขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทว่าได้มีการรับชำระทุนจดทะเบียนจากผู้ถือหุ้นเต็มตามมูลค่าเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งลงรายการในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นตามทุนจดทะเบียนซึ่งเสมือนหนึ่งว่าชำระค่าหุ้นเต็มมูลค่า ตัวอย่างเช่น บริษัทมีทุนจดทะเบียน 1,000,000 บาท กรรมการบริษัทเรียกชำระค่าหุ้นครั้งแรกร้อยละ 25 แต่กลับยื่นคำขอจดทะเบียนว่าได้มีการเรียกให้ชำระค่าหุ้นครบถ้วนตามมูลค่าหุ้นแล้ว อาจจะเพื่อให้บริษัทมีเงินทุนหมุนเวียนมากและทำให้ง่ายขึ้นเชื่อถือในการไปลงทุนร่วมกับ

¹⁶ คำอธิบายของนายมารุต บุญนาค และนายประยูร เถลิงศรี, “การสัมมนากฎหมายธุรกิจ,” จัดโดยเนติบัณฑิตยสภา ณ โรงแรมเซอราตัน 21-25 มิถุนายน 2524, น. 262, 348, 349. อ้างใน โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย หุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขและเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2545), น.233.

นิติบุคคลอื่น หรือเพื่อซื้อขายสินค้าที่มีมูลค่าสูงกว่าทุนจดทะเบียน ดังนั้นบุคคลภายนอกที่เข้ามาตรวจสอบข้อมูลของบริษัทที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้าจึงยอมเข้าใจว่าบริษัทดังกล่าวมีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 1,000,000 บาท ทั้งที่ตามข้อเท็จจริงแล้วบริษัทมีเงินทุนหมุนเวียนเพียง 250,000 บาทเท่านั้น ผลที่ตามมาคือเมื่อถึงเวลาที่บริษัทจะต้องจัดทำงบการเงินให้ผู้สอบบัญชีซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากที่ประชุมผู้ถือหุ้นตรวจสอบและรับรอง ทุนจดทะเบียนของบริษัทจะหายไปจากบัญชีจำนวน 750,000 บาท ส่งผลให้งบการเงินเป็นเท็จ และยังถือว่าเป็นการแจ้งเท็จต่อกระทรวงพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 15¹⁷ นอกจากนี้ยังอาจส่งผลกระทบต่อการบินที่บัญชีและการคำนวณภาษีเงินได้อีกด้วย ซึ่งกรณีเช่นนี้มีมักพบในบริษัทที่มีผู้ถือหุ้นรายใหญ่เพียงไม่กี่คน ส่วนผู้ถือหุ้นที่เหลืออาจจะเป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนที่ขอยืมชื่อมาใส่เป็นผู้ร่วมก่อการบริษัทเพื่อให้ครบจำนวนที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการจ่ายเงินค่าหุ้นกันจริง

(2) การเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้นภายหลังจัดตั้งบริษัท

ในกรณีที่กรรมการบริษัทเรียกให้ผู้เริ่มก่อการหรือผู้เข้าซื้อซื้อหุ้นชำระค่าหุ้นเพียงบางส่วน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1120 กำหนดให้เงินค่าหุ้นซึ่งยังจะต้องส่งอีกนั้น กรรมการจะเรียกให้ผู้ถือหุ้นส่งใช้เสียเมื่อใดก็ได้ เว้นแต่ที่ประชุมใหญ่จะได้วินิจฉัยเป็นอย่างอื่น อย่างไรก็ดี หากหุ้นของบริษัทยังมีได้ชำระเงินเต็มจำนวน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1149 กำหนดไว้ว่าบริษัทจะลงพิมพ์หรือแสดงจำนวนต้นทุนของบริษัทในหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ในคำบอกกล่าว ในตัวเงินและบัญชีสิ่งของ หรือในจดหมายต้องแสดงไว้ให้ชัดเจนด้วยในทีเดียวกันว่า จำนวนเงินต้นทุนได้ชำระแล้วเพียงกี่ส่วน

จำนวนหุ้นและเงินที่ชำระแล้วต่อหุ้นของผู้ถือหุ้นแต่ละคนนั้นสามารถตรวจสอบได้จากบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทที่นำส่งไปยังกระทรวงพาณิชย์พร้อมกับการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท แต่เนื่องจากการเรียกให้ชำระค่าหุ้นในภายหลังนี้มีได้มีกฎหมายกำหนดให้บริษัทต้องจดแจ้งลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น บริษัทจึงอาจจะเลยมิได้ดำเนินการจดแจ้ง

¹⁷ พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 มาตรา 15 บัญญัติว่า “บริษัทจำกัดใด ลงพิมพ์ หรือแสดงจำนวนต้นทุนของบริษัท โดยฝ่าฝืนมาตรา 1149 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท”

การชำระค่าหุ้นลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น เมื่อบุคคลภายนอกหรือเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบย่อมเข้าใจได้ว่า ผู้ถือหุ้นยังคงค้างชำระค่าหุ้นอยู่ ซึ่งประเด็นปัญหาในเรื่องการเรียกให้ชำระเงินค่าหุ้น ภายหลังจัดตั้งบริษัทนี้จะพบมากในกรณีที่บริษัทถูกฟ้องล้มละลาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1120 นั้น กรรมการบริษัทจะเรียกให้ผู้ถือหุ้น ชำระค่าหุ้นที่เหลืออีกเมื่อใดก็ได้ โดยที่กฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ แต่ในกรณีที่ บริษัทล้มละลายและถูกพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่เก็บรวบรวมและรับเงิน หรือทรัพย์สินซึ่งจะตกให้แก่บริษัทลูกหนี้ หรือซึ่งบริษัทลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากบุคคลอื่น ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 22(2) เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจสอบบัญชีรายชื่อ ผู้ถือหุ้นของบริษัทแล้วพบว่าผู้ถือหุ้นยังคงค้างชำระค่าหุ้นอยู่ จึงเกิดเป็นคดีฟ้องร้องเรียกค่าหุ้น ที่ผู้ถือหุ้นค้างชำระ ซึ่งโดยมากผู้ถือหุ้นก็มักจะโต้แย้งว่าชำระค่าหุ้นครบถ้วนแล้วบ้าง ได้โอนหุ้น ไปแล้วบ้าง หรือถือหุ้นแทนผู้อื่นบ้าง ตัวอย่างเช่น

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ทวงหนี้เงินค่าหุ้นซึ่งผู้ร้องเป็นผู้ถือหุ้น อยู่ในบริษัท ผู้ร้องโต้แย้งว่าบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นกรรมการคนเดียวเป็นผู้ทำและยื่นโดยไม่มีอำนาจ ย่อมไม่ผูกพันบริษัทและผู้ร้อง ผู้ร้องไม่เคยชำระเงินค่าหุ้น ไม่เคยซื้อหุ้นบริษัทเลย แต่ตามบันทึก รายงานการประชุม งบดุลและบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทที่ส่งต่อกองทะเบียนหุ้นส่วน ปรากฏว่า ผู้ร้องลงชื่อเป็นประธานในที่ประชุมและลงชื่อรับรองในฐานะกรรมการไว้ในงบดุลด้วย และตามบัญชีผู้ถือหุ้นนั้นปรากฏว่า ผู้ร้องถือหุ้นบุริมสิทธิ์ 20 หุ้น และหุ้นสามัญ 226 หุ้น ดังนี้ ผู้ร้องจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่เห็นและไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้นตามบัญชีที่ปรากฏอยู่ที่นายทะเบียนนั้น หาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 535/2506)

บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่บริษัทส่งไว้ต่อสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท กรุงเทพมหานครเป็นเอกสารราชการ กฎหมายสันนิษฐานว่าเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1141 เมื่อบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นดังกล่าวระบุว่าผู้ร้อง เป็นผู้ถือหุ้นและยังคงค้างค่าหุ้นอยู่ และผู้ร้องไม่อาจนำพยานหลักฐานมาหักล้างข้อสันนิษฐาน ของกฎหมายได้ จึงต้องฟังว่าผู้ร้องถือหุ้นและค้างค่าหุ้นตามที่ระบุไว้ บริษัทถูกพิทักษ์ทรัพย์ เด็ดขาด ผู้ร้องซึ่งถือหุ้นและค้างค่าหุ้นบริษัทอยู่ต้องชำระเงินค่าหุ้นที่ค้างต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์ของบริษัท (คำพิพากษาฎีกาที่ 5516/2533)

ตามบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นในวันประชุมตั้งบริษัท ปรากฏลายมือชื่อของ ผู้ร้องคัดค้านทั้งสองลงชื่อจองหุ้น และค้างชำระค่าหุ้น อยู่ตามจำนวนที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ทวงหนี้ไปและยังมีบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นในวันประชุมสามัญครั้งที่ 1/2525 ที่บริษัทส่งต่อ

นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานครเป็นพยานสนับสนุนอีก ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1024 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาสมุดบัญชีเอกสารของบริษัทนั้นย่อมเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามข้อความที่ได้บันทึกไว้ทุกประการ ผู้ร้องคัดค้านไม่สามารถนำสืบหักล้างพยานหลักฐานดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายได้ ดังนั้นจึงได้ว่าผู้ร้องคัดค้านทั้งสองยังคงถือหุ้นและค้างชำระค่าหุ้น และค้างชำระค่าหุ้นอยู่ตามจำนวนที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ทวงหนี้ไปจริง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1550/2534)

บัญชีผู้ถือหุ้นในวันประชุมสามัญเป็นเอกสารที่บริษัทจัดทำส่งต่อ นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทโดยกรรมการผู้มีอำนาจของบริษัทเป็นผู้ลงลายมือชื่อรับรองความถูกต้องตรงกับสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1141 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้อง และตามมาตรา 1024 ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาสมุดบัญชีเอกสารของบริษัทย่อมเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามข้อความที่ได้บันทึกไว้ในนั้นทุกประการ การที่พยานผู้ร้องเบิกความว่าผู้ร้องชำระค่าหุ้นตามมูลค่าแล้ว โดยไม่มีพยานหลักฐานอื่นใดสนับสนุนจึงไม่สามารถหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายได้ ข้อเท็จจริงจึงฟังได้ว่าบัญชีผู้ถือหุ้นเป็นเอกสารที่ถูกต้องแท้จริงผู้ร้องต้องรับผิดชอบหนี้ที่ค้างชำระตามที่ผู้คัดค้านมีหนังสือยืนยันหนี้ไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 698/2539)

จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นจะเห็นได้ว่าหากผู้ถือหุ้นไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาโต้แย้งหักล้างได้แล้ว ศาลก็ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าข้อความในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นนั้นถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1141 ในคดีส่วนใหญ่ผู้ถือหุ้นจึงมักจะเป็นฝ่ายแพ้คดี ทั้งที่ความจริงแล้วผู้ถือหุ้นได้ชำระค่าหุ้น หรือได้โอนหุ้นให้แก่ผู้อื่นไปแล้ว เพียงแต่บริษัทมิได้ดำเนินการจดแจ้งลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น หรือผู้ถือหุ้นมิได้มีพยานหลักฐานอย่างอื่นมาโต้แย้ง จึงไม่สามารถนำมาสืบหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าวได้

4.4.2.2 การจดทะเบียนจัดตั้ง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงบริษัท

เมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจะดำเนินการอย่างใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือการแก้ไขข้อความที่ได้จดทะเบียนไว้แล้วประการหนึ่งประการใด ในภายหลัง รวมทั้งการแก้ไขอื่นอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งกฎหมายบังคับหรืออนุญาตให้จดทะเบียนนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1016 กำหนดให้ต้องนำความมาจดทะเบียน ณ หอทะเบียนซึ่งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตั้งสำนักงานแห่งใหญ่อยู่ ซึ่งปัจจุบันก็คือสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทนั่นเอง

การจดทะเบียนดังกล่าวต้องใช้แบบคำขอต่าง ๆ ตามที่สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกำหนดแนบท้ายระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ. 2551 โดยหากเป็นกรณีการจดทะเบียนบริษัทจำกัดจะต้องใช้คำขอจดทะเบียนบริษัทจำกัด หรือ แบบ บอจ.1 ซึ่งสามารถจดทะเบียนได้ในรายการดังต่อไปนี้

1. หนังสือบริคณห์สนธิ
2. แก้ไขเพิ่มเติมหนังสือบริคณห์สนธิก่อนการจัดตั้งบริษัท
3. จัดตั้งบริษัท
4. ควบบริษัท
5. มติพิเศษให้เพิ่มทุน ลดทุน หรือควบบริษัท
6. แก้ไขเพิ่มเติมหนังสือบริคณห์สนธิภายหลังตั้งบริษัท
7. เพิ่มทุน หรือลดทุน
8. แก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ
9. แก้ไขเปลี่ยนแปลงกรรมการ
10. แก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหรือชื่อกรรมการซึ่งลงชื่อผูกพันบริษัท
11. แก้ไขเพิ่มเติมที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และ/หรือสำนักงานสาขา
12. แก้ไขเพิ่มเติมตราของบริษัท
13. รายการอย่างอื่นซึ่งเห็นสมควรจะให้ประชาชนทราบ

ในคำขอจดทะเบียนบริษัทจำกัด จะต้องลงลายมือชื่อผู้เริ่มก่อการผู้ขอจดทะเบียน หรือกรรมการผู้มีอำนาจผูกพันบริษัท และประทับตราของบริษัท โดยการลงลายมือชื่อนั้น ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 47 กำหนดให้กระทำได้สองวิธี ดังนี้

- (1) ลงลายมือชื่อต่อหน้านายทะเบียน หรือ
- (2) ลงลายมือชื่อต่อหน้าพนักงานฝ่ายปกครอง ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งประจำ

อยู่ในท้องที่ที่ผู้ขอจดทะเบียนมีภูมิลำเนาอยู่ สำนัญสมาชิกหรือสมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา หรือบุคคลอื่นตามที่นายทะเบียนกลางประกาศกำหนด

ส่วนในกรณีการลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนในต่างประเทศ ผู้ขอจดทะเบียนจะต้องลงลายมือชื่อต่อหน้าบุคคลดังต่อไปนี้

(1) เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของสถานทูตไทยหรือสถานกงสุลไทยหรือหัวหน้าสำนักงานสังกัดกระทรวงพาณิชย์ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงาน ณ ประเทศนั้น หรือ เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายให้ทำการแทนบุคคลดังกล่าว หรือ

(2) บุคคลซึ่งสามารถให้การรับรองที่สมบูรณ์ตามแบบของกฎหมายแห่งประเทศนั้น

(3) บุคคลที่ควรเชื่อถือได้สองคนมาลงลายมือชื่อรับรองต่อหน้านายทะเบียนว่าเป็นลายมือชื่อผู้นั้นจริง

โดยการลงลายมือชื่อตามวิธีข้างต้น ระเบียบดังกล่าวให้ถือว่าลายมือชื่อนั้นเป็นลายมือชื่อที่ถูกต้องและนายทะเบียนไม่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อนั้นอีก แต่ในทางปฏิบัติเมื่อกรรมการบริษัทลงลายมือชื่อแล้ว โดยมากบริษัทมักจะให้พนักงานของบริษัทซึ่งมีสถานะเป็นสามัญสมาชิกหรือสมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภาด้วยเป็นผู้ลงนามรับรองลายมือชื่อนั้นเอง ซึ่งการรับรองเช่นนี้เป็นเพียงการรับรองว่าผู้ขอจดทะเบียนได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าตนจริง กล่าวคือรับรองเฉพาะลายมือชื่อว่าเป็นของผู้เริ่มก่อการผู้ขอจดทะเบียน หรือเป็นของกรรมการผู้มีอำนาจผูกพันบริษัทจริงเท่านั้น แต่ผู้รับรองมิได้รับรองความถูกต้องของข้อความที่จดทะเบียนแต่อย่างใด จึงไม่ต้องรับผิดชอบหากข้อความที่นำมาจดทะเบียนไม่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ดังนั้นจึงอาจเกิดกรณีที่ผู้ขอจดทะเบียนนำข้อความเท็จ หรือไม่ตรงกับความเป็นจริงมาจดทะเบียน กล่าวคือไม่ตรงกับมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้นหรือที่ประชุมกรรมการได้ลงมติไป ตัวอย่างเช่น ที่ประชุมอาจลงมติอนุญาตให้บริษัทดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ แต่กลับนำความไปจดทะเบียนว่าให้แก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหรือชื่อกรรมการซึ่งลงชื่อผูกพันบริษัทด้วย หรือมีการทำรายงานการประชุมขึ้นโดยที่มิได้มีการประชุมขึ้นจริงว่าที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้มีมติให้จดทะเบียนการเพิ่มทุน แก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิ และเปลี่ยนแปลงกรรมการบริษัท และนำมตินั้นไปยื่นขอจดทะเบียน เป็นเหตุให้นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทรับจดทะเบียนไปทำให้กรรมการที่ถูกให้ออกจากการเป็นกรรมการบริษัทเกิดความเสียหาย ไม่สามารถมีอำนาจจัดการบริษัทได้อีกต่อไป(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4355/2536 และ 394/2544)

เมื่อนายทะเบียนรับคำขอแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1019 กำหนดให้นายทะเบียนมีหน้าที่ตรวจดูว่า¹⁸

¹⁸ ทิพย์ชนก รัตโนสถ, คำอธิบายเรียงมาตรา กฎหมายลักษณะห้างหุ้นส่วนและบริษัท , พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขและเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2550), น.36.

1. คำขอจดทะเบียนหรือเอกสารซึ่งจะต้องจดทะเบียนนั้น มีรายการถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

2. รายการที่ขอจดทะเบียนนั้น ขัดกับกฎหมายหรือไม่ เช่น การตั้งชื่อบังคับใหม่ได้มีการลงมติพิเศษหรือไม่

3. เอกสารที่กำหนดให้ส่งพร้อมกับคำขอจดทะเบียนนั้น เช่น แบบ บอจ.2, แบบ บอจ.3, แบบ บอจ.4, แบบ ว. (ในกรณีมีการแก้วัตถุประสงค์), แบบ ก. (ในกรณีแก้ไขกรรมการเข้าใหม่) หรือ หนังสือมอบอำนาจ (ในกรณีที่กรรมการไม่ได้มาเอง) ได้ส่งครบถ้วนหรือไม่

4. ผู้ขอจดทะเบียนปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กฎหมายบังคับไว้หรือไม่

จากการที่ผู้เขียนได้สอบถามไปยังกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ พบว่ามีกรณีที่ผู้เสียหายร้องเรียนเข้ามาโดยอ้างว่ามีการปลอมแปลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียน หนังสือมอบอำนาจ และเอกสารต่างๆ ที่ต้องยื่นประกอบการขอจดทะเบียนเป็นจำนวนมาก ซึ่งในกรณีของเรื่องการปลอมลายมือชื่อนี้ทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้าจะไม่สามารถเข้าไปพิสูจน์ลายมือชื่อได้ เนื่องจากเรื่องนี้เป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ เช่น กองพิสูจน์หลักฐาน ดังนั้นผู้เสียหายจึงต้องไปแจ้งความดำเนินคดีแล้วนำผลการพิสูจน์มาให้กรมพัฒนาธุรกิจการค้าเพื่อให้มีน้ำหนักพอที่จะเพิกถอนการจดทะเบียนได้ แต่ทางด้านความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น แม้นายทะเบียนจะเป็นผู้รับจดทะเบียนไป แต่เนื่องจากนายทะเบียนมิได้เป็นคู่กรณีกับผู้เสียหายโดยตรง และมีได้เป็นผู้ทำให้บุคคลนั้นเกิดความเสียหาย ดังนั้นผู้เสียหายจึงต้องไปฟ้องร้องดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญากับผู้ปลอมแปลงลายมือชื่อเอง

เมื่อนายทะเบียนได้ตรวจรายการคำขอและเอกสารประกอบอื่นๆ เห็นว่าถูกต้องครบถ้วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1019 แล้ว นายทะเบียนก็จะดำเนินการจดทะเบียนให้ตามคำขอนั้น แม้ในแบบคำขอจะมีข้อความระบุไว้ว่า “รายการที่ระบุในคำขอและเอกสารประกอบถูกต้องตามความเป็นจริงทุกประการ ทั้งนี้ จะส่งมอบเอกสารข้างต้นต่อนายทะเบียนทันทีที่ประสงค์จะตรวจสอบ” ก็ตาม แต่ก็เพียงดุลพินิจของนายทะเบียนที่อาจตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสมในเรื่องนั้นๆ ตามระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 7¹⁹

¹⁹ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 7 กำหนดว่า “ในการพิจารณาคำขอจดทะเบียนนายทะเบียนอาจตรวจสอบ

โดยนายทะเบียนอาจเรียกดูเอกสารต่างๆ ในกรณีที่มีข้อสงสัยเท่านั้น และแต่ละวันก็มักจะมี ห้างหุ้นส่วนบริษัทยาอื่นคำขอจดทะเบียนเป็นจำนวนมาก ทำให้นายทะเบียนไม่สามารถตรวจ คำขอจดทะเบียนโดยละเอียดทุกฉบับว่าข้อความที่ยื่นจดทะเบียนนั้นถูกต้องตามความเป็นจริง หรือไม่

เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียนแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1021 กำหนดให้นายทะเบียนต้องยอรายการต่างๆ ที่ได้จดทะเบียนไปลงพิมพ์โฆษณา ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นคราวๆ ไป และผลของการโฆษณานี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา 1022 ให้ถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั้งปวงไม่เลือกกว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องด้วยบริษัทนั้น หรือที่ไม่เกี่ยวข้อง และยังมีผลไปถึงกฎหมายวิธีสบัญญัติ กล่าวคือ ทำให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับ ประโยชน์จากข้อสันนิษฐานของกฎหมายนี้ไม่ต้องนำสืบ หรือไม่ต้องกล่าวถึงข้อเท็จจริงที่ได้รับ การสันนิษฐานในคำฟ้อง แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายที่ปฏิเสธข้อเท็จจริงจะต้องปฏิเสธให้ชัดแจ้งด้วย²⁰

เอกสารการจดทะเบียนบริษัทที่นายทะเบียนเก็บรักษาไว้นี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1020 ให้บุคคลทั่วไปสามารถที่จะขอตรวจเอกสาร ดังกล่าวได้ หรือจะขอให้นายทะเบียนทำใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนบริษัทให้ก็ได้ หรือจะขอ ให้คัดสำเนาหรือเนื้อความในเอกสารฉบับใด ๆ พร้อมด้วยคำรับรองว่าถูกต้องมอบให้ก็ได้ โดยเอกสารต่างๆ รวมทั้งสำเนาที่นายทะเบียนรับรองเหล่านี้ย่อมถือเป็นเอกสารมหาชน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริง และถูกต้อง และมีผลเป็นการผลักดันให้น่าสืบว่าเอกสารไม่บริสุทธิ์ หรือมีการปลอมแปลง หรือไม่ถูกต้องคือมีการแก้ไข หรือคัดสำเนามาไม่ตรงกับต้นฉบับ ให้คู่ความฝ่ายที่คัดค้านเอกสาร นั้น

ดังนั้น เมื่อเอกสารต่างๆ ของบริษัทถือเป็นเอกสารมหาชนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 หรือต้องด้วยข้อสันนิษฐานว่ามีการบันทึกไว้ ถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น มาตรา 1024 หรือรายงานการประชุม ตามมาตรา 1207 แล้ว หากข้อความที่จดทะเบียนผิดพลาด ไม่ถูกต้องตรงกับสภาพความเป็นจริงของบริษัท ย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกที่เชื่อ

ข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสมในเรื่องนั้น ๆ โดยไม่ต้องผูกพันเฉพาะอยู่กับคำขอจดทะเบียน หรือพยานหลักฐานที่ผู้จดทะเบียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องยื่นมาเท่านั้น”

²⁰ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญพรที่ 16, น.257.

ตามเอกสารของบริษัทที่ปรากฏ เช่น คู่สัญญาที่เข้าทำสัญญากับบริษัท จะต้องพิจารณาฐานะของบริษัทจากหนังสือรับรองของนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของบริษัท อำนาจลงนามผูกพันหรือข้อจำกัดอำนาจของกรรมการบริษัท หรือทุนจดทะเบียนของบริษัท หากเกิดข้อพิพาทขึ้นภายหลัง บุคคลภายนอกย่อมมีภาระในการพิสูจน์ว่าเอกสารดังกล่าวนั้นไม่ถูกต้องหรือมีการปลอมแปลงอย่างไร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 หากพิสูจน์ได้ว่าการจดทะเบียนนั้นไม่ถูกต้องหรือเป็นเท็จอย่างไร ก็มีผลเพียงผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนต้องรับผิดชอบแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน หรือรับผิดชอบแจ้งให้เจ้าพนักงานผู้กระทำการตามหน้าที่จัดข้อความอันเป็นเท็จลงในเอกสารมหาชนหรือเอกสารราชการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้เป็นพยานหลักฐาน โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137 267 และ 268 และนายทะเบียนอาจเพิกถอนการจดทะเบียนนั้นได้ตามระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 8²¹ เท่านั้น แต่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้บุคคลที่เสียหายจากการเชื่อถือข้อความที่ได้นำมาจดทะเบียนนั้นสามารถเรียกให้นายทะเบียนมารับผิดต่อตนได้ ผู้เสียหายจึงต้องไปฟ้องร้องดำเนินคดีเอากับผู้ขอจดทะเบียนหรือตัวบริษัทเองตามหลักทั่วไปในเรื่องละเมิด ซึ่งจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความเสียหายของตน

ปัญหาในลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 กล่าวคือ พวกห้างร้านบริษัท สำนักงานบัญชีหรือสำนักทนายความทั้งหลายที่ต้องรับรองเอกสาร มักจะมอบหมายให้พนักงานหรือลูกน้องของตนไปเป็นโนตารีปับลิก เนื่องจากโนตารีในอเมริกามีคุณสมบัติเพียงแค่ว่าเป็นคนรู้หนังสือ มีความประพฤติดี มีความน่าเชื่อถือ โนตารีที่รับรองเอกสารจึงเป็นพวกลูกจ้างในบริษัท ขาดความเป็นอิสระและบางทีก็ขาดความรู้ด้วย จึงทำให้เกิดการรับรองเอกสารที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เพราะต้องทำตามความต้องการของผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น เมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน

²¹ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 8 กำหนดว่า “ในกรณีที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนคำขอจดทะเบียนคำขอใดแล้วให้นายทะเบียนหมายเหตุข้อความสงวนสิทธิที่จะเพิกถอนการจดทะเบียนลงในหน้าแรกของคำขอจดทะเบียนและหนังสือรับรองที่ออกให้ในการรับจดทะเบียนคำขอจดทะเบียนนั้นว่า “นายทะเบียนอาจเพิกถอนการจดทะเบียน ถ้าปรากฏว่าข้อความอันเป็นสาระสำคัญที่จดทะเบียนไม่ถูกต้องหรือเป็นเท็จ”

ที่ต้องใช้เอกสาร บางครั้งผู้เซ็นชื่อก็ไม่ได้เซ็นต่อหน้าโนตารี แต่โนตารีก็รับรองให้เพราะความเกรงใจ หรือเพราะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง จึงทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้น²²

ปัญหาในเรื่องนี้อีกประเด็นหนึ่งคือ ก่อนที่บริษัทจะนำความมาจดทะเบียนนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้ต้องมีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อขอมติของที่ประชุมให้บริษัทดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ซึ่งมติดังกล่าวนี้ออกเป็นมติสามัญและมติพิเศษ โดยมติสามัญนั้นใช้ในกรณีของกิจการทั่วไปที่กฎหมายหรือข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดไว้ว่าต้องทำโดยมติพิเศษ เมื่อเสียงข้างมากของที่ประชุมลงมติอย่างใดนั้นมตินั้นก็เป็นอันใช้ได้ ส่วนมติพิเศษจะใช้ในกรณีที่ของกิจการบางอย่างซึ่งกฎหมายหรือข้อบังคับกำหนดว่าจะกระทำต่อเมื่อที่ประชุมใหญ่มีมติพิเศษ กล่าวคือ ที่ประชุมใหญ่ต้องลงมติในเรื่องนั้นโดยคะแนนเสียงข้างมาก ไม่ต่ำกว่าสามในสี่ของจำนวนเสียงทั้งหมดของผู้ถือหุ้นที่มาประชุมและมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1194) เช่น การตั้งข้อบังคับใหม่ หรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับหรือหนังสือบริคณห์สนธิ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1145) การเพิ่มทุนโดยออกหุ้นใหม่ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1220) การลดทุน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1224) การควบบริษัทเข้าด้วยกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1238) ซึ่งการประชุมผู้ถือหุ้นนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1207 กำหนดให้กรรมการบริษัทต้องจัดทำรายงานการประชุมและข้อมติทั้งหมดของที่ประชุมผู้ถือหุ้น โดยบันทึกไว้เป็นข้อ ๆ ตามระเบียบวาระการประชุม และควรบันทึกให้ปรากฏด้วยว่ามีใครเข้าร่วมประชุมบ้าง ใครเป็นประธานที่ประชุมประชุมกันที่ไหน เมื่อไหร่ เวลาเท่าใด มีผู้เข้าประชุมครบองค์ประชุมหรือไม่ ที่ประชุมได้ลงมติกันว่าอย่างไรบ้าง และรายงานการประชุมนี้ต้องให้ประธานที่ประชุมในครั้งนั้นหรือประธานที่ประชุมในครั้งต่อมาลงลายมือชื่อรับรองด้วย

เนื่องจากการทำรายงานการประชุมนั้นกฎหมายกำหนดให้มีเพียงประธานในครั้งนั้นหรือประธานที่ประชุมในครั้งต่อมาลงลายมือชื่อรับรองเอกสารเท่านั้น จึงเปิดโอกาสให้มีการทำรายงานการประชุมเท็จขึ้นโดยไม่มีการประชุมขึ้นจริง ตัวอย่างเช่น

²² “รายงานสรุปผลการประชุมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง แนวทางการรับรองและพัฒนาวินิจฉัย โนตารีปับลิก ในประเทศไทย,” จัดโดย สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เมื่อวันที่ 24,25 และ 29 มีนาคม 2548. น.11.

กรรมการบริษัททำรายงานการประชุมว่า ผู้ถือหุ้นได้โอนหุ้นให้แก่ผู้อื่น และที่ประชุมลงมติเป็นเอกฉันท์ให้เพิ่มทุนบริษัทอีก ซึ่งไม่เป็นความจริง และให้บุคคลภายนอกร่วมกันจองหุ้นโดยมิได้มีการชำระเงินให้ครบตามที่จัดแจ้งไว้ในบัญชีผู้ถือหุ้น รายงานการประชุมที่ทำขึ้นจึงเป็นเท็จ การดำเนินตามรายงานประชุม ที่กรรมการทำไปไม่มีผลผูกพันบริษัท แต่ผูกพันกรรมการผู้ทำการนั้น ๆ เป็นส่วนตัว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2362/2520)

โจทก์ทั้งสองซึ่งเป็นกรรมการ และผู้ถือหุ้นของบริษัท ฟ้องนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทเป็นจำเลยโดยอ้างว่ามีการจัดทำรายงานการประชุมผู้ถือหุ้นให้เพิ่มทุน แก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิและเปลี่ยนแปลงกรรมการบริษัท และนำไปยื่นคำขอจดทะเบียนต่อจำเลยโดยเป็นความเท็จ ซึ่งความจริงไม่มีการประชุมและกรรมการมิได้ลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท อย่างไรก็ตามศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าโจทก์ทั้งสองมิได้อ้างว่า การรับจดทะเบียนดังกล่าวเป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ที่ 1 เพราะเหตุปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งการทำรายงานการประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของจำเลยและจำเลยก็ได้เป็นผู้จัดทำรายงานการประชุม แม้รายงานการประชุมนั้นเป็นรายงานเท็จ ผู้โต้แย้งสิทธิของโจทก์ก็มีใช่จำเลย โจทก์ที่ 1 จึงไม่มีอำนาจฟ้องบังคับให้จำเลยดำเนินการเพิกถอนการจดทะเบียนนั้นได้ ส่วนโจทก์ที่ 2 เป็นเพียงผู้ถือหุ้น ไม่มีอำนาจจัดการ ทำกิจการหรือประกอบกิจการของบริษัท เพราะกฎหมายให้มีกรรมการจัดการตามข้อบังคับของบริษัทไว้แล้วกรรมการบริษัทเพียงแต่อยู่ในความครอบงำที่ประชุมใหญ่แห่งผู้ถือหุ้นทั้งปวง ถ้ากรรมการทำให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท บริษัทจะฟ้องร้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแก่กรรมการได้ในกรณีที่บริษัทไม่ยอมฟ้องร้อง ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดจะเอาคดีนั้นขึ้นว่าก็ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1169 วรรคแรก ดังนั้น สิทธิของโจทก์ที่ 2 เกี่ยวกับกิจการของบริษัทจำกัดที่ตนถือหุ้นจึงมีอยู่เพียงการฟ้องร้องกรรมการที่ทำให้เกิดเสียหายแก่บริษัทเท่านั้น หากมีสิทธิหากมีสิทธิฟ้องบุคคลภายนอกเกี่ยวกับกิจการของบริษัทจำกัดไม่ การที่จำเลยในฐานะนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทปฏิเสธไม่ยอมเพิกถอน การจดทะเบียนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหาได้กระทบกระเทือนถึงสิทธิของโจทก์ที่ 2 ไม่ โจทก์ที่ 2 จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4355/2536)

รายงานการประชุมของบริษัทระบุว่า ที่ประชุมลงมติให้กรรมการเดิมลาออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งกรรมการใหม่ 4 คน ไม่ถูกต้อง แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1024 จะบัญญัติว่า ในระหว่างผู้ถือหุ้นด้วยกันก็ดี ในระหว่างผู้ถือหุ้นกับบริษัทก็ดี ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาสมุดบัญชีของบริษัทย่อมเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามข้อความที่ได้บันทึกไว้เช่นนั้นทุกประการก็ตาม แต่เมื่อพยานหลักฐานที่น่าสืบมานั้นมีน้ำหนักรับฟังได้ว่า

ไม่มีการประชุมกรรมการและผู้ถือหุ้นบริษัทตามรายงานการประชุมของบริษัท ดังนั้นการนำรายงานการประชุมดังกล่าวไปจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงอำนาจกรรมการต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทและนายทะเบียนรับจดทะเบียนให้ก็เป็นการใช้การไม่ชอบ ทำให้กรรมการใหม่ทั้งสี่คนดังกล่าวเป็นกรรมการบริษัทไม่ กรรมการใหม่นี้ดังกล่าวจึงไม่มีอำนาจบริหารงานของบริษัทและกระทำการแทนบริษัทใดๆก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1361/2541)

จำเลยที่ 2 ได้ดำเนินการขอจดทะเบียนแก้ไขจำนวนกรรมการซึ่งลงลายมือชื่อผูกพันบริษัทต่อสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ให้จำเลยที่ 1 ผู้เดียวลงลายมือชื่อและประทับตราของบริษัทลงชื่อผูกพันบริษัทได้โดยมีเอกสารประกอบคือสำเนารายงานการประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้นซึ่งที่ประชุมลงมติกำหนดอำนาจของกรรมการใหม่ให้จำเลยที่ 1 ลงลายมือชื่อและประทับตราของบริษัทลงชื่อผูกพันบริษัทได้ คำขอจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหรือชื่อกรรมการซึ่งลงชื่อผูกพันบริษัทที่มีลายมือชื่อของโจทก์ร่วมและจำเลยที่ 1 เป็นผู้ขอจดทะเบียน และหนังสือมอบอำนาจซึ่งมีลายมือชื่อของโจทก์ร่วมและจำเลยที่ 1 มอบอำนาจให้จำเลยที่ 2 เป็นผู้ยื่นขอจดทะเบียน ซึ่งในคดีนี้ผู้เสียหายได้ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาเรื่องการปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าสำเนารายงานการประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้นซึ่งจำเลยที่ 1 ทำปลอมขึ้นให้จำเลยที่ 1 ผู้เดียวมีอำนาจลงลายมือชื่อและประทับตราของบริษัทลงชื่อผูกพันบริษัทเป็นหลักฐานเพื่อระงับสิทธิของโจทก์ร่วมในการร่วมลงลายมือชื่อผูกพันบริษัทเป็นเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1(9) ส่วนคำขอจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหรือชื่อกรรมการซึ่งลงชื่อผูกพันบริษัทเป็นเพียงเอกสารแจ้งความประสงค์ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการจดทะเบียนแก้ไขให้ตามรายการที่ขอและหนังสือมอบอำนาจให้ยื่นขอจดทะเบียนเป็นเอกสารที่บุคคลหนึ่งระบุมอบหมายให้บุคคลอีกคนหนึ่งมีอำนาจทำกิจการใดแทนตนเท่านั้น มิใช่หลักฐานแห่งการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ จึงมิใช่เอกสารสิทธิ การกระทำของจำเลยทั้งสองจึงเป็นความผิดฐานปลอมเอกสาร ปลอมเอกสารสิทธิ ใช้เอกสารสิทธิปลอมและใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 268 วรรคหนึ่ง ประกอบด้วยมาตรา 265, 264 วรรคหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 394/2544)

ส่วนในกรณีที่มีการประชุมขึ้นจริง มติของที่ประชุมซึ่งจดแจ้งลงในรายงานการประชุมก็อาจจะไม่ถูกต้องตรงกับมติของที่ประชุมซึ่งได้ลงมติไปในการประชุม โดยที่รายงานการประชุมนี้เมื่อได้ลงลายมือชื่อของประธานที่ประชุมในครั้งนั้นหรือประธานที่ประชุมในครั้งต่อมาแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1207

ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นหลักฐานอันถูกต้องแห่งข้อความที่ได้จดบันทึกลงในรายงานการประชุม นั้นๆ และให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าการลงมติและการดำเนินของที่ประชุมอันได้จดทะเบียนไว้ นั้นได้เป็นไปโดยชอบ ดังนั้นหากมีการทำรายงานการประชุมเท็จ หรือข้อความที่จดบันทึกไว้ไม่ถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริง และนำมติที่ประชุมผู้ถือหุ้นไปจดทะเบียนแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิ และอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้นหรือกรรมการที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม หรือได้ลงมติไม่เห็นชอบในวาระซึ่งประธานที่ประชุมได้เสนอให้ลงมตินั้น หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอก ซึ่งเกี่ยวข้องมีส่วนได้เสียกับรายงานการประชุมดังกล่าว เช่น เจ้าหนี้ หรือคู่สัญญา ซึ่งจะเข้าทำสัญญากับบริษัท อีกทั้งยังเป็นความผิดฐานปลอมเอกสารตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264 อีกด้วย

จากการที่ผู้เขียนได้สอบถามไปทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ พบว่ามีกรณีที่ร้องเรียนเข้ามาขอให้ทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเพิกถอนการจดทะเบียน โดยอ้างว่าไม่มีการประชุมผู้ถือหุ้นเกิดขึ้นจริง มติที่ประชุมที่นำมาจดทะเบียนจึงไม่ชอบ ในกรณีเช่นนี้ทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้าจะมีวิธีการตรวจสอบว่ามีการจัดประชุมผู้ถือหุ้นขึ้นจริงหรือไม่ 2 วิธี คือ

(1) เรียกให้ผู้ขอจดทะเบียนส่งเอกสารเกี่ยวกับการประชุมตามระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 1) พ.ศ. 2551 ข้อ 74 เช่น เอกสารการประชุมคณะกรรมการบริษัทซึ่งกำหนดให้เรียกประชุมผู้ถือหุ้น หนังสือเชิญประชุมผู้ถือหุ้น รวมทั้งหลักฐานประกาศในหนังสือพิมพ์ และใบตอบรับไปรษณีย์ลงทะเบียน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1175 รายงานการประชุม และบัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม หากผู้ขอจดทะเบียนไม่ยอมส่งเอกสารดังกล่าว ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีการประชุมเกิดขึ้นจริง

(2) ตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นก่อนวันที่มีการเรียกประชุมผู้ถือหุ้นว่ามีใครเป็นผู้ถือหุ้นบ้าง และมีหนังสือสอบถามไปยังบรรดาผู้ถือหุ้นว่าในวันประชุมตามที่ผู้จดทะเบียนอ้างในคำขอนั้นผู้ถือหุ้นได้เข้าร่วมประชุมจริงหรือไม่ ได้รับหนังสือเชิญประชุมหรือไม่ ได้เข้าร่วมประชุมด้วยตนเองหรือมีการมอบฉันทะอย่างไร และพิจารณาจากคำขอจดทะเบียนซึ่งจะต้องอ้างว่าใครเป็นประธานในที่ประชุม มีผู้ถือหุ้นเข้าร่วมประชุมกี่คน นับจำนวนหุ้นได้ที่หุ้นซึ่งโดยมากหากเป็นการทำรายงานการประชุมเท็จจะอ้างว่าผู้ถือหุ้นมาประชุมครบทุกคน และนับจำนวนหุ้นได้เต็มตามจำนวนหุ้นทั้งหมดของบริษัท หากข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบถามผู้ถือหุ้นไม่ตรงกับข้อเท็จจริงในคำขอจดทะเบียน เช่น ผู้ถือหุ้นบางคนให้การว่าไม่ได้เข้าประชุม

ไม่เคยได้รับหนังสือเชิญประชุม ก็ถือว่ามีเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าไม่มีการประชุมเกิดขึ้นจริง และเมื่อประกอบกับการเรียกให้ผู้ขอจดทะเบียนส่งเอกสารเกี่ยวกับการประชุมแล้วไม่ยอมส่ง กรมพัฒนาธุรกิจการค้าก็สามารถเพิกถอนการจดทะเบียนได้

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2551 ได้แก้ไขมาตรา 1175 วรรคหนึ่ง โดยบัญญัติใหม่ให้การบอกกล่าวเรียกประชุมต้องลงพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่อย่างน้อยหนึ่งคราวก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน และต้องส่งทางไปรษณีย์ตอบรับไปยังผู้ถือหุ้นทุกคนที่มีชื่อในทะเบียนของบริษัทก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน แต่หากเป็นการคำบอกกล่าวเรียกประชุมใหญ่เพื่อลงมติพิเศษ ให้กระทำการดังกล่าวก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 14 วัน จากบทบัญญัติเดิมที่ให้เลือกเพียงวิธีใดวิธีหนึ่งเท่านั้น คือ ลงพิมพ์โฆษณาคำบอกกล่าวเรียกประชุมอย่างน้อยสองคราวในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่ฉบับหนึ่ง ก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน หรือส่งคำทางไปรษณีย์ไปยังผู้ถือหุ้นทุกคนที่มีชื่อในทะเบียนของบริษัทก่อนวันนัดประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน แต่ตามมาตรา 1175 ที่แก้ไขใหม่นั้น ต้องดำเนินการให้ครบทั้งสองวิธี การบอกกล่าวเรียกประชุมจึงจะถือว่าชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและลดค่าใช้จ่ายในการลงโฆษณาจากสองคราวเหลือหนึ่งคราว และเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ถือหุ้น ให้ผู้ถือหุ้นทราบถึงการบอกกล่าวเรียกประชุมโดยทั่วถึง และให้การประชุมเป็นไปอย่างถูกต้องโปร่งใส แต่โดยมากบริษัทต่างๆ ก็มักจะลงประกาศเชิญประชุมในหนังสือพิมพ์ที่ไม่แพร่หลายเนื่องจากมีราคาถูก นอกจากนี้บริษัทในประเทศไทยส่วนใหญ่มักเป็นบริษัทในครอบครัว การบอกกล่าวเรียกนัดประชุมผู้ถือหุ้นจึงมักจะทำกันอย่างง่าย ๆ โดยการส่งจดหมายแจ้ง โทรศัพท์แจ้ง หรือส่งจดหมายนัดประชุมให้ถึงตัวผู้ถือหุ้นโดยตรง ดังนั้นการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องนำคำบอกกล่าวลงโฆษณาหนังสือพิมพ์จึงเป็นการสร้างภาระเกินความจำเป็น อีกทั้งในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปีที่บริษัทจำกัดและบริษัทมหาชนจำกัดซึ่งมีอยู่กว่า 200,000 รายต้องจัดประชุมสามัญผู้ถือหุ้นประจำปีพร้อมกัน หนังสือพิมพ์มีเนื้อที่ไม่เพียงพอรองรับการลงโฆษณาคำบอกกล่าวได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวกรมพัฒนาธุรกิจการค้าได้ทำการยกร่างกฎหมายเพื่อปรับปรุงแก้ไขประเด็นที่เป็นปัญหา โดยหลักเกณฑ์การบอกกล่าวจัดประชุมผู้ถือหุ้นตามร่างที่จะปรับปรุงแก้ไขใหม่จะยึดหลักเกณฑ์เดียวกันกับการบอกกล่าวการจ่ายเงินปันผล กล่าวคือ คำบอกกล่าวเรียกนัดประชุมผู้ถือหุ้นให้ส่งทางไปรษณีย์ตอบรับไปยังผู้ถือหุ้นทุกคนที่มีชื่อในทะเบียนของบริษัท แต่การลงโฆษณาคำบอกกล่าวเรียกนัดประชุมผู้ถือหุ้นนั้นจะลงโฆษณาก็แต่เฉพาะกรณี

ที่บริษัทจำกัดได้มีการออกไปหุ้นชนิดออกให้แก่ผู้ถือหุ้นนั้น กรณีที่ออกไปหุ้นชนิดระบุผู้ถือหุ้นทั้งหมดไม่ต้องนำคำบอกกล่าวเรียกนัดประชุมผู้ถือหุ้นนั้นลงโฆษณาหนังสือพิมพ์อีกต่อไป²³

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องการจัดทะเบียนบริษัทนี้ พบว่าตามกฎหมายเยอรมันในตำราจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับแทบจะทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่เป็นผู้ดำเนินการจัดทำหนังสือสำคัญจัดตั้งบริษัท (formation deed) รวมทั้งจัดทำข้อบังคับของบริษัท (articles of association) และข้อตกลงต่างๆ ระหว่างผู้ถือหุ้น โดยในตำราจะต้องตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนของข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคลที่ยื่นจดทะเบียน เจตนาของบุคคลนั้น ตลอดจนสิทธิหน้าที่ต่างๆ ว่าเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ รวมถึงให้คำแนะนำแก่คู่สัญญาเกี่ยวกับรายละเอียดและผลของหนังสือสำคัญในกรณีที่มีข้อสงสัย นอกจากนี้ในตำราจะต้องลงนามรับรองลายมือชื่อของกรรมการที่ลงนามในคำขอจดทะเบียนอีกด้วย แตกต่างจากกรณีของกฎหมายญี่ปุ่นนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่จดทะเบียนบริษัทคือเจ้าพนักงานจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมที่เรียกว่า Shiho-Shoshi ส่วนโนตารี หรือ Kosho-nin Ho จะมีอำนาจหน้าที่เพียงรับรองความถูกต้องแท้จริงของข้อบังคับของบริษัท (Teikan) ซึ่งผู้ร่วมก่อการบริษัทได้จัดเตรียมขึ้นเท่านั้น ส่วนกรณีของกฎหมายอังกฤษ เนื่องจากโนตารีในประเทศอังกฤษนั้นเป็นโนตารีในระบบคอมมอนลอว์ซึ่งมีอำนาจทำคำรับรองข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเท่านั้น จึงมีเพียงหน้าที่ตรวจสอบลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ ที่ได้ยื่นขอจดทะเบียน รวมทั้งรับรองลายมือชื่อของผู้ยื่นขอจดทะเบียนในเอกสารซึ่งผู้ยื่นขอจดทะเบียนได้ลงลายมือชื่อเพื่อรับรองว่าการดำเนินการจดทะเบียนต่าง ๆ นั้นได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด (แบบ Declaration on application for registration (Form 12)) อย่างไรก็ตามใน Form 12 นี้ อาจให้บุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น เจ้าพนักงานผู้รับคำสาบาน (Commissioner for Oaths) ผู้พิพากษา (Justice of the Peace) ทนายความ ลงนามรับรองแทนโนตารีก็ได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศต่างๆ แล้ว จะเห็นว่ากฎหมายของประเทศไทยในเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายของประเทศอังกฤษ กล่าวคือ กรรมการหรือผู้รับมอบอำนาจจะเป็นผู้ดำเนินการเตรียมคำขอและยื่นจดทะเบียนเอง และมีเพียงผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ในกรณีของไทย คือ นายทะเบียน ทนายความ หรือสมาชิกสามัญหรือวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา ส่วนในกรณีของอังกฤษ คือ เจ้าพนักงานผู้รับคำสาบาน โนตารี ผู้พิพากษา หรือทนายความ เป็น

²³ คำชี้แจงของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งคำบอกกล่าวเรียกนัดประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัทจำกัด ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2552

ผู้รับรองลายมือชื่อของกรรมการอีกชั้นหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการทำคำขอจดทะเบียนเป็นเท็จ และให้พนักงานของตนลงนามรับรองลายมือชื่อดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าในการจดทะเบียนบริษัทในเรื่องใดๆ แล้ว หากกำหนดให้มีเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจเป็นพยานตามกฎหมาย หรือในตำร่า ดังเช่นในต่างประเทศ ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียกับบริษัทเข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนของข้อเท็จจริงซึ่งได้ยื่นจดทะเบียน ตั้งแต่การจัดทำงานการประชุมตามที่ได้กล่าวข้างต้น ตรวจสอบตัวบุคคลที่ยื่นจดทะเบียน เจตนาของบุคคลนั้น ตลอดจนสิทธิหน้าที่ต่างๆ ว่าเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ รวมทั้งเป็นผู้จัดทำเอกสารสำคัญต่างๆ ของบริษัท เช่น หนังสือบริคณห์สนธิ ข้อบังคับ และลงนามรับรองลายมือชื่อของกรรมการที่ลงนามในเอกสารต่างๆ ข้างต้น รวมถึงคำขอจดทะเบียนด้วยแล้ว ย่อมทำให้การจดทะเบียน และเอกสารต่างๆ ของบริษัทมีความถูกต้องแน่นอน ตรงตามความเป็นจริง และสามารถเชื่อถือได้ ป้องกันการเกิดข้อโต้แย้งในภายหลังนอกจากนี้ ยังอาจกำหนดให้กรณีที่มีความผิดพลาดเกิดขึ้น เช่น ข้อความในคำขอจดทะเบียนไม่ถูกต้อง หรือเป็นเท็จ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่เชื่อถือข้อความนั้น บุคคลดังกล่าวก็ต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นด้วย เพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหายว่ามีบุคคลที่จะมารับผิดชอบและตนจะได้รับชดเชยค่าเสียหายอย่างแน่นอน

4.4.3 การโอนหุ้น

หุ้นซึ่งบริษัทจำกัดออกให้แก่ผู้ถือหุ้นนั้น อาจโอนให้แก่กันได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1129 ซึ่งบัญญัติว่า “อันว่าหุ้นนั้นย่อมโอนกันได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมของบริษัท เว้นแต่เมื่อเป็นหุ้นชนิดระบุชื่อลงในใบหุ้น ซึ่งมีข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

การโอนหุ้นชนิดระบุชื่อลงในใบหุ้นนั้น ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้โอนกับผู้รับโอน มีพยานคนหนึ่งเป็นอย่างน้อยลงชื่อรับรองลายมือชื่อนั้น ๆ ด้วยแล้ว ท่านว่าเป็นโมฆะ อนึ่งตามตราสารอันนั้นต้องแสดงเลขหมายของหุ้นซึ่งโอนกันนั้นด้วย.....”

จากบทบัญญัติมาตราดังกล่าว การโอนหุ้นระบุชื่อจึงต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

1. ทำเป็นหนังสือ (ตราสารการโอนหุ้น)
2. ลงลายมือชื่อทั้งผู้โอนและผู้รับโอน
3. มีพยานรับรองลายมือชื่อของผู้โอนและผู้รับโอน

ถ้าขาดอย่างหนึ่งอย่างใด การโอนหุ้นระบุชื่อตกเป็นโมฆะ หุ้นจะไม่โอนไป แต่ยังถือว่าเป็นของผู้ถือหุ้นคนเดิมอยู่²⁴

แบบการโอนหุ้นตามที่กฎหมายกำหนดนี้ ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนกร เห็นว่า มาตรา 1129 วรรคสอง กำหนดวิธีการโอนหุ้นไว้ค่อนข้างจะเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโอนหุ้นชนิดชำระเต็มมูลค่าแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ผู้รับโอนต้องลงลายมือชื่อด้วย ต่างการโอนหุ้นที่ยังชำระราคาไม่ครบ ซึ่งผู้รับโอนมีความรับผิดชอบชำระราคาหุ้นที่ยังชำระไม่ครบอีก และในเรื่องพยานรับรองลายมือชื่อ ถ้ามีการรับกันหรือข้อเท็จจริงฟังได้ว่าการโอนหุ้นกันแล้ว เพียงแต่ไม่มีพยานรับรองลายมือชื่อไม่น่าทำให้การโอนถึงกับเป็นโมฆะไปเลย หากต้องการให้มีพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้จะกำหนดเพียงว่าการฟ้องร้องเกี่ยวกับการโอนหุ้นจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับผิดชอบเป็นสำคัญก็น่าจะเพียงพอ²⁵

เหตุที่กฎหมายกำหนดการโอนไว้เข้มงวดเช่นนี้คงเพื่อป้องกันมิให้มีการแอบอ้างว่ามีการโอนหุ้นกันแล้ว เพื่อหาทางเข้าควบคุมการดำเนินงานของบริษัทหรือยึดเอาผลประโยชน์ในบริษัทโดยมิชอบ แต่ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้ เช่น กรณีที่มีการโอนหุ้นกันจริง และได้มีการลงในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นแล้ว เพียงแต่การโอนนั้นไม่มีลายมือชื่อผู้โอนหรือผู้รับโอน หรือไม่มีพยานรับรองลายมือชื่อดังกล่าว ถ้าจะให้ผู้โอนซึ่งได้รับผลตอบแทนจากการโอนไปแล้วมาขอให้เพิกถอนการโอนได้เพราะถือว่าการโอนเป็นโมฆะย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้รับโอนหรือกรณีที่ผู้รับโอนได้เข้าใช้สิทธิเป็นผู้ถือหุ้นและรับผลประโยชน์จากการเป็นผู้ถือหุ้น และกลับปฏิเสธไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินค่าหุ้นที่ค้างชำระ โดยอ้างว่าการโอนเป็นโมฆะได้เช่นนี้ ย่อมไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ของบริษัทเป็นอย่างยิ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1086/2512²⁶) และอาจเป็น

²⁴ ภาสกร ชุณหะวัณ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท : ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2539 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 มาตรา 1012-1273 และตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535, แก้ไขและเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), น.661.

²⁵ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญพรที่ 16, น.292.

²⁶ การโอนหุ้นบริษัทจำกัดชนิดระบุชื่อในใบหุ้นนั้น แม้ทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนกับผู้รับโอน แต่เมื่อไม่มีพยานลงชื่อรับรองลายมือชื่อย่อมเป็นโมฆะ แม้บริษัทจะได้ลงชื่อผู้รับโอนในทะเบียนผู้ถือหุ้น และเคยนัดหมายให้ผู้รับโอนเข้าประชุมในฐานะผู้ถือหุ้นก็ดี ก็ไม่ทำให้ผู้รับโอนกลายเป็นผู้ถือหุ้นโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะใช้ยันกับบริษัทได้ และในทำนองเดียวกันบริษัทก็ไม่มี

ช่องทางให้ไกลกันได้โดยทำลายพยานหลักฐานการโอนเสีย หรือทำหลักฐานการโอนให้ไม่สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้รับโอนหุ้นไม่ต้องรับผิดชอบในเงินค่าหุ้นที่ค้างชำระด้วย²⁷

เมื่อมีการโอนหุ้นชนิดระบุชื่อกันแล้วจะต้องดำเนินการจดทะเบียนการโอนหุ้นนั้นลงไป ในทะเบียนผู้ถือหุ้น มิฉะนั้น การโอนดังกล่าวจะนำมาใช้ยืนยันบริษัทหรือบุคคลภายนอกไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1129 วรรค 3 ซึ่งบัญญัติว่า “การโอนเช่นนี้จะนำมาใช้แก่บริษัทหรือบุคคลภายนอกไม่ได้ จนกว่าจะได้จดทะเบียนการโอนทั้งชื่อ และสำเนาของผู้รับโอนนั้นลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น” โดยเหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียนการโอน คือ²⁸

1. เพื่อให้บริษัทสามารถรู้ได้ตลอดเวลาว่าขณะนี้ใครเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทบ้าง เพราะถ้าผู้ถือหุ้นและบริษัทต่างก็มีความเกี่ยวพันกัน ทั้งด้านสิทธิประโยชน์และความรับผิดชอบ
2. เพื่อให้บริษัทมีโอกาสที่จะให้ความยินยอม หรือคัดค้านการโอนหุ้น หากบริษัทมีเหตุผลสมควรที่จะกระทำเช่นนั้น
3. เพื่อหลีกเลี่ยงการโอนหุ้นโดยการหลอกลวง
4. เพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอกที่จะมาติดต่อ มีนิติสัมพันธ์กับบริษัทที่จะรู้ล่วงหน้าว่าใครเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทที่จะมารับผิดชอบในสัญญา หรือหนี้สินของตน

เมื่อจดทะเบียนในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทแล้ว กรรมการมีหน้าที่ต้องส่งสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น (แบบ บอจ.5) ที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นไปยังนายทะเบียน โดยนายทะเบียนมีหน้าที่เพียงแต่รับรองว่าข้อความในสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นนั้นตรงกับข้อความที่บริษัทได้ยื่นไว้เท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงว่ามีการทำสัญญาโอนหุ้นกันจริงหรือไม่นั้น นายทะเบียนไม่มีหน้าที่ต้องตรวจสอบ ทั้งนี้กรรมการของบริษัทจะเป็นผู้รับรองความถูกต้องของข้อมูลในทะเบียนผู้ถือหุ้นที่นำส่ง โดยในตอนล่างของแบบ บอจ.5 ทุกหน้าจะมีถ้อยคำว่า “ขอรับรองว่าเป็นรายการที่ถูกต้องตรงกับสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น” และลงชื่อกรรมการพร้อมประทับตราบริษัท แต่ปัญหาที่พบ คือ หากเป็นกรณีที่ได้มีการทำสัญญาโอนหุ้นกันจริง หรือสัญญาการโอนหุ้นนั้นมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดซึ่งมีผลให้สัญญาการโอนหุ้นนั้นเป็นโมฆะ แต่ได้มีการจดทะเบียนการโอนหุ้นลงในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทและส่งไปยัง

สิทธิที่จะเรียกเงินค่าหุ้นที่ยังขาดอยู่จากผู้ร้องได้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงไม่มีสิทธิเรียกเก็บเงินค่าหุ้นที่ค้างจากผู้รับโอน

²⁷ ไสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น.292.

²⁸ ทิพย์ชนก รัตนสถ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18, น.259-260.

สำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้นเดิมที่มีได้ทำสัญญาโอนหุ้น หรือสัญญาโอนหุ้นตกเป็นโมฆะ ซึ่งตามกฎหมายถือว่ายังเป็นเจ้าของหุ้นนั้นอยู่ แต่กลับไม่ปรากฏชื่อของตนในทะเบียนผู้ถือหุ้น ทั้งนี้เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1141 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าข้อความในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นนั้นถูกต้อง ฉะนั้น หากบุคคลใดต้องการโต้แย้งว่าข้อความในสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นนั้นไม่ถูกต้อง จะต้องนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานดังกล่าว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1383/2525²⁹, 848/2534³⁰ และ 2853/2528³¹) หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายบุคคลภายนอกที่เชื่อถือข้อมูลตามที่ปรากฏในทะเบียนผู้ถือหุ้น เช่น ในกรณีที่มีการเรียกชำระค่าหุ้นบางส่วน และต่อมากมีการเรียกชำระค่าหุ้นเพิ่มเติม การชำระค่าหุ้นดังกล่าวนี้ไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องจดแจ้งลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น ดังนั้นหากเจ้าหนี้ได้ตรวจสอบในทะเบียนผู้ถือหุ้นแล้วพบว่าผู้ถือหุ้นยังค้างชำระค่าหุ้นอยู่

²⁹ บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับสุดท้ายที่กรรมการของบริษัทนำส่งต่อนายทะเบียน ฯ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1139 วรรคสอง ปรากฏว่าผู้ร้องถือหุ้นจำนวน 300 หุ้น มูลค่าหุ้นละ 1,000 บาท ชำระแล้วหุ้นละ 500 บาท เลขหุ้นตั้งแต่ 6201 ถึง 6500 ดังนี้ ต้องถือว่าบัญชีผู้ถือหุ้นดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องในเบื้องต้น ผู้ร้องอ้างว่าไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้นจึงมีหน้าที่พิสูจน์ให้เห็นตามข้ออ้าง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1024 เมื่อผู้ร้องนำสืบหักล้างไม่ได้ก็ต้องฟ้องว่าผู้ร้องเป็นผู้ถือหุ้น และค้างชำระค่าหุ้นตามที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น

³⁰ บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับรองขึ้นอันถือได้ว่าเป็นเอกสารมหาชน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 127 ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง เป็นหน้าที่ของผู้ร้องต้องนำสืบว่ามีการชำระมูลค่าของหุ้นพิพาทเต็มแล้ว

³¹ สำเนาบัญชีผู้ถือหุ้นในวันประชุมสามัญของบริษัทที่ยื่นต่อนายทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัทตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1139 วรรคสองเมื่อบริษัทไม่ได้โต้แย้งว่าไม่ถูกต้องตรงกับสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นอย่างไร บริษัทเพียงแต่อ้างว่าสำเนาบัญชีผู้ถือหุ้นดังกล่าวอาจผิดพลาดเพราะกรรมการผู้จัดการคนก่อนเป็นผู้ทำโดยไม่รู้ภาษาไทยซึ่งก็เป็นแต่คำกล่าวอ้างลอยๆ หาได้มีพยานหลักฐานสนับสนุนไม่ จึงต้องฟังว่าเป็นสำเนาอันถูกต้องของสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัทจำเลยย่อมได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นพยานหลักฐานอันถูกต้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1141 เช่นเดียวกับสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น

แต่เมื่อมาฟ้องร้องเรียกค่าหุ้นที่ยังค้างชำระจากผู้ถือหุ้นกลับปรากฏว่ามีการชำระค่าหุ้นกันครบถ้วนเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ยังมิได้จดทะเบียนในทะเบียนผู้ถือหุ้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6908/2538) ดังนี้ย่อมไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ต้องเสียทั้งเวลา และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งยังต้องสืบเสาะหาทรัพย์สินของลูกหนี้ใหม่

นอกจากนี้ การที่มาตรา 1129 วรรคสาม กำหนดให้การโอนหุ้นจะนำมาใช้ยืนยันบริษัท หรือบุคคลภายนอกไม่ได้ จนกว่าจะได้จดทะเบียนในทะเบียน แต่ไม่ได้กำหนดเวลาบังคับให้บริษัทต้องลงทะเบียนการโอนหุ้น ปฏิเสธการโอนหุ้น และออกใบหุ้นใหม่ ทำให้บริษัทอาจดำเนินการลงทะเบียนผู้ถือหุ้น หรือปฏิเสธการลงทะเบียน และการออกหุ้นใหม่ด้วยความล่าช้า หรือปล่อยปละละเลย เป็นช่องทางให้เกิดการทุจริต เกิดปัญหาและข้อพิพาทว่าใครเป็นเจ้าของหุ้นที่แท้จริง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้โอนหุ้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2181/2530³² และ 5873/2543³³) ผู้รับโอนหุ้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1253/2537³⁴) และเจ้าหน้าที่ของบริษัทได้ เช่น ในกรณีที่ได้มีการโอน

³² การโอนหุ้นชนิดระบุชื่อระหว่างผู้โอนกับผู้รับโอน ยังมิได้จดทะเบียนลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น ผู้โอนจึงไม่อาจอ้างเหตุผลใด ๆ มาเป็นข้อยกเว้นบทบัญญัติของ มาตรา 1129 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นไปจากความรับผิดชอบในค่าหุ้นที่ค้างได้ เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของบริษัทลูกหนี้แล้ว พระราชบัญญัติล้มละลายพุทธศักราช 2483 มาตรา 22(2) ให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวในการเก็บรวบรวมและรับเงินหรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่บริษัทลูกหนี้ หรือซึ่งบริษัทลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น ฉะนั้นเมื่อผู้โอนต้องห้ามมิให้ยกการโอนหุ้นขึ้นยืนยันบริษัทลูกหนี้ดังกล่าวแล้ว ผู้โอนก็ย่อมไม่อาจยกการโอนหุ้นขึ้นยืนยันเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้เช่นเดียวกัน

³³ การโอนหุ้นจะใช้นับบุคคลภายนอกไม่ได้ จนกว่าจะได้จดทะเบียนชื่อและสำนักของผู้รับโอนลงในทะเบียนผู้ถือหุ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1129 วรรคสาม เมื่อผู้โอนรับว่าการโอนหุ้นให้แก่ผู้รับโอนมิได้จดทะเบียนการโอนต่อนายทะเบียนผู้ถือหุ้นของบริษัท ในทะเบียนผู้ถือหุ้นจึงยังคงปรากฏชื่อผู้โอนเป็นผู้ถือหุ้นอยู่ ผู้โอนจึงไม่อาจอ้างเหตุว่ามีการโอนหุ้นไปแล้วยันกรมสรรพากรซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้ ผู้โอนต้องนำเงินปันผลจากหุ้นของบริษัทมาคำนวณรายได้เพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

³⁴ การโอนหุ้นชนิดระบุชื่อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1129 วรรคสาม จะนำมาใช้แก่บริษัทหรือบุคคลภายนอกไม่ได้จนกว่าจะได้จดทะเบียนชื่อและสำนักของผู้รับโอนนั้นลงในทะเบียนผู้ถือหุ้น เมื่อบริษัทยังมิได้จดทะเบียนการรับโอนหุ้นของโจทก์ทั้งสองลงใน

หุ้นกันถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดแล้ว และผู้รับโอนหุ้นก็ได้รับโอนหุ้นมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนแล้ว แต่ยังไม่ทันจดทะเบียนการโอนกับบริษัท เจ้าหนี้ของผู้โอนอาจยึดหุ้นดังกล่าวเพื่อชำระหนี้ได้ เนื่องจากการโอนหุ้นดังกล่าวยังไม่สามารถยืนยันต่อบุคคลภายนอกได้ ทำให้ผู้รับโอนหุ้นได้รับความเสียหาย

จากการที่ผู้เขียนได้สอบถามกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับกรณีที่บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นเป็นเท็จนั้น พบว่าโดยมากจะเกี่ยวพันกับกรณีการขอขึ้นจดทะเบียนเป็นเท็จ กล่าวคือมีการยื่นขอจดทะเบียนเป็นเท็จเพื่อเปลี่ยนแปลงกรรมการและอำนาจกรรมการ เมื่อกรรมการคนใหม่มีอำนาจก็นำพวกของตนมาใส่ในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น จากนั้นก็ลงนามรับรองและนำส่งมาที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้า เมื่อผู้เสียหายมาร้องเรียนขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนก็มักจะขอให้เพิกถอนบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่เป็นเท็จด้วย หรือบางกรณีก็ขอให้นายทะเบียนไม่รับบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่บริษัทนำส่ง ในเรื่องดังกล่าวนี้ทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้าจะถือว่าการนำส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นมิใช่การจดทะเบียน ดังนั้นหากบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นมีการลงนามรับรองความถูกต้องพร้อมทั้งมีหนังสือนำส่งแล้ว ก็สามารถรับบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นนั้นไว้ได้ หากบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นไม่ถูกต้องอย่างไร ผู้เสียหายจะต้องไปใช้สิทธิทางศาลเพื่อพิสูจน์เอง หากพิสูจน์ได้ว่าบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นเป็นเท็จก็เพียงแต่ นำส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับใหม่ที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ทางกรมพัฒนาธุรกิจการค้าจะไม่เพิกถอนบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่เป็นเท็จให้ แต่ในบางกรณีอาจมีการหมายเหตุไว้ในสารบบของกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเพื่อมิให้มีการขอคัดรับรองสำเนาออกไปใช้ ตัวอย่างเช่น กรณีที่บริษัทมีการเพิ่มทุนจดทะเบียน จึงมีการนำส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับที่ทุนจดทะเบียนของบริษัทเพิ่มขึ้น แต่ต่อมากมีการเพิกถอนการจดทะเบียนเพิ่มทุนดังกล่าว ทุนจดทะเบียนของบริษัทจึงต้องกลับมาเท่าเดิมก่อนมีการจดทะเบียนเพิ่มทุน บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นฉบับที่ทุนจดทะเบียนของบริษัทเพิ่มขึ้นไปแล้วจึงไม่ถูกต้องและไม่อาจให้มีการขอคัดรับรองสำเนาออกไปใช้ได้อีกต่อไป เป็นต้น

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศแล้ว พบว่าในเรื่องการโอนหุ้นนี้ กฎหมายเยอรมันกำหนดให้การโอนหุ้นจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อในตาร และยังกำหนดให้ในตารมีหน้าที่ต้องแจ้งไปยัง the commercial register ถึงการโอนหุ้นนั้น

ทะเบียนผู้ถือหุ้น จึงไม่ถือว่าใจทกทั้งสองเป็นผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิที่จะเข้าประชุมในฐานะผู้ถือหุ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1176 และไม่มีอำนาจฟ้องขอให้เพิกถอนมติของที่ประชุมดังกล่าว

โดยไม่ชักช้า อย่างไรก็ตามการที่กรรมการบริษัทยังมีหน้าที่นำส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นไปยัง the commercial register ซึ่งการกำหนดให้โนตารีต้องแจ้ง the commercial register ว่ามีการโอนหุ้นเกิดขึ้นนี้ ทำให้ the commercial register สามารถตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพว่ากรรมการบริษัทได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่จะต้องส่งบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขตามที่มีการโอนหุ้นมายัง the commercial register หรือไม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าหากกำหนดการโอนหุ้นต้องทำต่อหน้าเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจเป็นพยานตามกฎหมาย หรือโนตารี ดังเช่นในกฎหมายเยอรมัน กล่าวคือกำหนดให้บุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดทำสัญญาโอนหุ้นให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และมีหน้าที่ตรวจสอบถึงเจตนาที่แท้จริงทั้งของผู้โอนและผู้รับโอน รวมทั้งลงนามรับรองว่าการโอนหุ้นนั้นมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว จะช่วยลดปัญหาข้อพิพาทในเรื่องการโอนหุ้นที่มีได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้อาจกำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องแจ้งไปยังสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทว่ามีการโอนหุ้นเกิดขึ้น เพื่อให้สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทสามารถตรวจสอบได้ว่ากรรมการบริษัทได้ส่งสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมายังสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทหรือไม่ อีกทั้งยังสามารถตรวจสอบไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการโอนหุ้นซึ่งบุคคลดังกล่าวได้จัดเก็บรักษาข้อมูลไว้อีกด้วย ซึ่งสามารถช่วยลดปัญหาเรื่องบริษัทดำเนินการลงทะเบียนผู้ถือหุ้น หรือปฏิเสธการลงทะเบียน และการออกหุ้นใหม่ด้วยความล่าช้า หรือปล่อยปละละเลย จนเกิดข้อพิพาทว่าใครเป็นเจ้าของหุ้นที่แท้จริงได้

นอกจากนี้ตามกฎหมายเยอรมันยังมีหลักการได้มาโดยสุจริตซึ่งหุ้นในบริษัทจากผู้ถือหุ้นซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นโดยไม่ถูกต้อง โดยหากมีการจดทะเบียนรายชื่อผู้ถือหุ้นโดยไม่ถูกต้องลงในบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น และไม่มีการโต้แย้งภายในเวลาภายใน 3 ปี หรือเป็นกรณีที่มีการจดทะเบียนที่ไม่ถูกต้องนั้นเกิดขึ้นภายในเวลาน้อยกว่า 3 ปี แต่ความผิดพลาดนั้นเป็นผลมาจากตัวผู้ถือหุ้นที่แท้จริงนั่นเอง บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นนั้นจะถูกถือว่าถูกต้องและสามารถใช้ยื่นต่อผู้ได้มาซึ่งหุ้นได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่ากฎหมายไทยควรมีบทสันนิษฐานดังกล่าว เพื่อเป็นการลดภาระระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบผู้ถือหุ้นที่แท้จริง อย่างไรก็ตามการที่ต้องใช้บทสันนิษฐานนี้ควบคู่ไปกับการกำหนดให้มีเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจเป็นพยานตามกฎหมายเป็นผู้ดำเนินการจัดทำสัญญาโอนหุ้นดังกล่าวข้างต้นด้วย ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผู้ถือหุ้นโดยสุจริต และป้องกันมิให้มีการใช้บทสันนิษฐานดังกล่าวไปในทางทุจริต